

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Кафедра фінансів та банківської справи

Лозінський Вячеслав Іванович

**МИТНИЙ ТАРИФ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

Спеціальність 8.03050801 – фінанси і кредит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Студент групи ФМОВчм-51
В. І. Лозінський

Науковий керівник
к.е.н., доц. І. І. Вербіцька

Дипломну роботу допущено до
захисту

“ ____ ” _____ 2013 р.

Зав. кафедри д.е.н., професор
Десятнюк О. М.

Чортків, 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОГО ТАРИФУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	7
1.1. Сутність митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	7
1.2. Економічна природа митного тарифу та його функціональні завдання.....	15
1.3. Види митного тарифу та тенденції їх застосування.....	26
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ.....	40
2.1. Митний тариф як інструмент наповнення державного бюджету.....	40
2.2. Оцінка ефективності митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	47
2.3. Аналіз іноземного досвіду застосування митного тарифу.....	56
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МИТНО-ТАРИФНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЇЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	67
3.1. Шляхи оптимізації сучасного митно-тарифного регулювання в Україні....	67
3.2. Адаптація митно-тарифної системи України до міжнародних вимог.....	75
3.3. Вдосконалення митно-тарифного регулювання через впровадження інформаційних технологій.....	84
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

Актуальність теми. Лібералізація економічних процесів в умовах інтеграції економіки України до системи світового господарства передбачає формування на ринкових засадах механізму регулювання зовнішньоекономічних зв'язків. Для збереження та посилення позицій у світовій економіці кожна країна має застосовувати комплекс заходів, спрямованих на підвищення її конкурентоспроможності. За умов трансформації національної моделі господарювання суттєво зростає роль економічних важелів регулювання національної економіки, одним з яких є митний тариф як інструмент регуляторної політики держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності використання митного тарифу з метою захисту національних економічних інтересів та забезпечення конкурентоспроможності економіки.

Значний внесок у розвиток теоретичних засад регуляторної політики та вирішення складних проблем побудови ефективного митно-тарифного механізму в умовах трансформаційної економіки зробили вітчизняні вчені І. Бережнюк, І. Бураковський, О. Гребельник, О. Єгоров, Я. Жаліло, І. Івашук, І. Карамбович, Б. Кормич, Т. Корнева, Т. Мельник, П. Пашко, Л. Пісьмаченко та ін.

Проте відсутнє належне наукове обґрунтування функціонування митного тарифу України за умов лібералізації регуляторної політики держави, що спричиняє невизначеність та нечіткість при формулюванні окремих економічних категорій. У цьому контексті зростає необхідність проведення дослідження, спрямованого на подальший розвиток теорії регуляторної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності та орієнтованого на сучасні потреби інтеграції України до світового економічного простору.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних засад митно-тарифного регулювання та розробка

методичних підходів і практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення митного тарифу в контексті лібералізації регуляторної політики держави. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- з'ясувати сутність митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити економічну природу митного тарифу та його функціональні завдання;
- визначити види митного тарифу та тенденції їх застосування;
- охарактеризувати митний тариф як інструмент наповнення державного бюджету;
- оцінити ефективність митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- проаналізувати іноземний досвід застосування митного тарифу;
- запропонувати шляхи вдосконалення митно-тарифної системи України в умовах лібералізації її регуляторної політики.

Об'єкт дослідження – процес здійснення регуляторної політики держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Предмет дослідження – митний тариф як інструмент регуляторної політики держави в умовах лібералізації економічних процесів.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи і прийоми пізнання, основним з яких виступає діалектичний метод, на основі якого митно-тарифні відносини розглядаються в єдності їх соціального змісту й економічної форми. В основу методології дослідження покладено системний підхід до вивчення проблем державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У межах цього підходу в роботі використовувались такі методи: концептуального аналізу та синтезу – для визначення пріоритетів регуляторної політики у сфері ЗЕД; термінологічного аналізу – для обґрунтування сутності категорій “митний тариф”, “митно-тарифне регулювання”; порівняння – при аналізі показників зовнішньої торгівлі України; графічний – для наочного зображення фактичних даних; метод

угруповань – при аналізі сучасного стану зовнішньоторговельних відносин України та оцінці тенденцій їх розвитку; абстрактно-логічний – у процесі теоретичних узагальнень, визначення економічної сутності понять та формулювання висновків.

Інформаційну базу дослідження становлять Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Закони України, постанови Кабінету Міністрів та інші нормативно-правові акти, звітні дані Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, матеріали монографічних та періодичних видань вітчизняних та зарубіжних учених, дані Internet-видань тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі:

- з'ясовано сутність митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- досліджено економічну природу митного тарифу та його функціональні завдання;
- визначено види митного тарифу та тенденції їх застосування;
- охарактеризовано митний тариф як інструмент наповнення державного бюджету;
- оцінено ефективність митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- проаналізовано іноземний досвід застосування митного тарифу;
- запропоновано шляхи вдосконалення митно-тарифної системи України в умовах лібералізації її регуляторної політики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки та рекомендації можуть бути використані державними регуляторними органами в процесі вдосконалення митно-тарифної політики держави, а також при подальшому здійсненні науково-дослідних робіт у даній галузі знань.

Основні теоретичні положення та практичні результати дипломної роботи за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” оприлюднені на студентській

науково-практичній конференції, присвяченій Дням науки в ЧПБ ТНЕУ 11-12 квітня 2013 р. “Сучасні проблеми та тенденції розвитку фінансово-банківського сектору економіки” та висвітлені в тезах на тему “Вдосконалення митно-тарифного регулювання шляхом впровадження інформаційних технологій”.

Обсяг і структура дипломної роботи. Робота викладена на 106 сторінках комп’ютерного тексту і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, який включає 93 найменування. Робота містить 6 таблиць, 6 рисунків, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОГО ТАРИФУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності займає важливе місце в державному регулюванні економіки нашої країни. Його мета – ретельно аналізувати зовнішньоекономічну діяльність України і якомога відчутніше сприяти розвитку торговельних відносин з іншими країнами, підтримувати власного товаровиробника та захищати внутрішній товарний ринок.

Митно-тарифне регулювання безпосередньо впливає на показники експорту та імпорту, а також прямо і опосередковано визначає основні економічні параметри національних економік, а саме: динаміку й тенденції зміни обмінних курсів, відсоткових ставок, структуру та значення платіжного балансу тощо. У 2008 р. Україна вступила до Світової організації торгівлі, що вже дало певні позитивні та негативні наслідки як для зовнішньої торгівлі, так і для економіки в цілому. Проблематика реформування митно-тарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності є найбільш актуальним завданням на шляху України до інтеграції у світове господарство [69, 27].

Інтенсифікація глобальних умов господарювання ставить перед державою надзвичайно важливі завдання, пов'язані з визначенням базових складових стратегії національного розвитку і пошуку найбільш ефективних засобів управління соціально-економічними процесами. Обраний державою курс на розвиток ринкової економіки зобов'язує першочергову увагу приділяти змістовно-сенсовому аналізу таких фундаментальних засобів регулювання

економічних відносин, як митно-тарифне регулювання, митний тариф, мито, митна вартість, митна політика, а також державному управлінню процесами регулювання митно-тарифних відносин на рівні суб'єкт-суб'єктних, суб'єкт-об'єктних та об'єкт-об'єктних відносин між суб'єктами господарської діяльності [80, 35].

Одну з перших спроб детермінації категорії митно-тарифного регулювання з моменту утворення незалежної Української Держави зроблено в рамках першого Митного кодексу від 12 грудня 1991 р. [53]. Згідно з положеннями ст. 1 і 9 документа можна дійти висновку, що використання засобів митно-тарифного регулювання – одне з головних завдань митних органів України в рамках проведення митної політики.

Ієрархічна належність митно-тарифного регулювання першим Митним кодексом конкретно не визначається, але, провівши певні узагальнення юридичного змісту його статей, можна припустити, що законодавець передбачав існування прямого зв'язку митно-тарифного та митного регулювання, хоча й звузив останнє лише до рівня “встановлення мит та митних зборів”.

Однією з особливостей документа щодо нормативного визначення ключових категорій митного регулювання є й те, що в Кодексі немає регламентації та цілісного сприйняття нетарифного регулювання як окремого інструмента впливу на сферу ЗЕД. Навіть наведене в документі словосполучення “позатарифне регулювання” зайвий раз свідчить про відсутність повноцінного визначення категорії, а тим більше регулятивного механізму.

Конкретизованої ролі в митному праві нетарифне регулювання набуває у другій редакції Митного кодексу від 11 липня 2002 р., ставши разом з митно-тарифним регулюванням ключовими засобами забезпечення митної політики, ієрархічно рівними, проте різними за формою впливу. Як і в попередній редакції Кодексу, чіткого включення названих складових до системи митного регулювання у вигляді конкретного юридичного змісту не відбувається [54].

Не менш складною залишилася ситуація в плані нормативного відображення об'єктивних економічних зв'язків митно-регулятивних процесів і з набранням чинності третьою редакцією Митного кодексу від 13 березня 2012 р. [55].

Згідно зі ст. 5 Кодексу, форма та компетенція митної політики видозмінюється, перетворюючись на “державну політику у сфері державної митної справи”, а тарифне та нетарифне регулювання стають першочерговими механізмами її забезпечення.

Разом з тим процес “реконструкції”, втілений у чинній редакції Митного кодексу, призводить до втрати поняття “митне регулювання”, яке було наявне в попередніх двох редакціях нормативного документа і, на нашу думку, мало б знайти місце і в чинному Кодексі, найбільш повно та об'єктивно відображаючи відносини, що складаються в рамках системи регулятивних процесів та категорій.

Нині визначення “митне регулювання” є лише в Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність” (ст. 1): “митне регулювання – регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України” [29]. Але й воно повністю не відображає дійсної сукупності відносин, що виникають у межах митно-регулятивних процесів.

Перша частина визначення, запропонованого Законом, пов'язує митне регулювання з “установленням мит та інших податків”, залишаючи відкритим питання класифікаційної належності нетарифного регулювання. Остання ж його частина, що включає у формулювання категорії “організацію діяльності органів митного контролю України”, взагалі є складовою митної справи, а не регулятивною складовою митного регулювання.

Недоцільною “інновацією” чинного Митного кодексу (ст. 5, 7), на нашу думку, стало також формальне скорочення категорії “митно-тарифне регулювання” до рівня “тарифне регулювання”. Визначення “митно-тарифне

регулювання” має існувати як цілісне позначення не стільки з метою його виокремлення серед усієї різноманітності видів тарифного регулювання, скільки задля підкреслення макроекономічної спрямованості категорії, основу якої становить мито – податок на зовнішню торгівлю та вбудований економічний регулятор, а не плата, яка проявляється лише на мікрорівні та є наслідком застосування ряду господарських тарифів (транспортних, комунально-побутових, страхових тощо).

Наведене вище свідчить про недосконалість митного законодавства в частині детермінації структурних зв’язків митних категорій та його розбіжність з реальними економічними процесами, що складаються в рамках митно-тарифних відносин. Упущення з боку законодавців компенсується великою увагою науковців та практиків митної діяльності, у працях яких чіткіше виявляються згадані структурно-функціональні зв’язки та процеси.

Відомий український дослідник і практик І. Г. Бережнюк визначає митно-тарифне регулювання як складову митного регулювання. Система митного регулювання формується в межах митної політики та, окрім механізмів митно-тарифного і нетарифного регулювання, включає митну справу. Повноцінна реалізація механізму митного регулювання здійснюється безпосередньо через митну справу [3, 38].

З позицій діалектики розглядає систему регулятивних відносин науковець І. М. Карамбович. “Серцевиною митної політики, – вважає автор, – є митне регулювання, що поєднує в собі дві взаємопротилежні протилежності – тарифне та нетарифне регулювання” [40, 7]. Митна політика розглядається науковцем як спосіб коригування і використання механізму митного регулювання залежно від конкретної внутрішньо- та зовнішньоекономічної ситуації. Митна справа визначається автором як прерогатива діяльності держави щодо реалізації національних інтересів та забезпечення економічної безпеки [40, 100].

Через призму митної справи виявляє структуру митно-регулятивних взаємозв’язків фахівець у галузі міжнародного митного права К. К. Сандровський. На думку науковця, митна справа складається з митної

політики та засобів її здійснення. До кола останніх автор зараховує, зокрема, митні тарифи та систему заходів нетарифного регулювання. При цьому митна політика не зводиться лише до техніки митної справи, а охоплює різноманітні сторони діяльності держави в галузі зовнішньоекономічних відносин [81, 7–9]. Таке сприйняття митної справи як форми практичної діяльності видається нам дещо перебільшеним. Незрозумілою лишається й та суперечність, що подається у формулі митної політики: спочатку автор визначає категорію звужено, як складову митної справи, але, зрештою, заперечує собі та розкриває її як поняття більш повне за змістом і впливом на зовнішньоекономічні процеси.

Оригінальною є позиція Б. Н. Габричидзе, який, не применшуючи ролі та кола компетенції митної справи, водночас проводить “реабілітацію” категорії “митна політика”, розширюючи її зміст і визначаючи як “систему політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів у галузі митної справи, спрямованих на реалізацію і захист внутрішньо- та зовнішньоекономічних інтересів держави”.

Разом з тим суперечність, подібна до тієї, що склалася у К. К. Сандровського, має місце і у Б. Н. Габричидзе: митна політика разом з ще 13 структурно-функціональними складовими, серед яких і митно-тарифне регулювання, включаються до митної справи та є її невід’ємними складовими [12, 5–11].

Для формування цілісного сприйняття структури зв’язків основоположних митних категорій та в рамках нашого дослідження важливо визначити місце митної політики в механізмі державної політики.

З цього приводу існує ряд поглядів, відмітних за відносністю та масштабом сприйняття. Так, на думку І. Г. Бережнюка [4, 7], І. О. Іващук [36, 106] та Д. В. Приймаченка [77, 37], митна політика – це складова зовнішньоекономічної політики. Згідно з дослідженням Н. П. Злепко, митна політика є симбіозом зовнішньоекономічної та фінансової політики і ієрархічно виявляється нижчою за них [35, 9]. У праці Б. А. Кормича синонімом терміна “митна політика” виступає зовнішньоекономічна або зовнішньоторговельна

політика держави [44, 9]. К. К. Сандровський ототожнює митну та зовнішньоторговельну політику, приблизно тієї ж думки тримається і І. М. Карамбович [40, 266].

Як бачимо, побудова системи взаємозв'язків основоположних митних категорій відбувається в досить різних варіантах. З одного боку, проглядається вертикаль: “митна політика – митне регулювання – митно-тарифне регулювання – митна справа”, з іншого – митну політику зводять до рівня митної справи, випускаючи з уваги ряд ключових ланок вертикалі. У рамках дослідження примітною є також відмова законодавця не лише від будь-якої конкретизації системних взаємозв'язків, але й від розгляду ряду ключових митних категорій узагалі. Структурна детермінація та місце митно-тарифного регулювання в системі митного регулювання відображена у додатку А.

Різноманітність наукових поглядів на сутність і характер впливу митно-тарифного регулювання відзначається шириною та предметністю його сприйняття. Як зазначає науковець та практик О. Б. Єгоров, митно-тарифне регулювання – це економічний методом цінового регулювання зовнішньої торгівлі з метою стимулювання балансу внутрішнього та зовнішнього ринків, обсягів виробництва і споживання [26, 208]. На думку О. П. Гребельника, тарифними методами країна розв'язує проблему зовнішньоторговельного обігу з іноземними державами, захисту національного товаровиробника, поповнення державного бюджету ціною надходжень від зовнішньоекономічних операцій [16, 45]. За умов застосування заходів тарифного регулювання, на думку М. Г. Шульги, за споживачами товарів зберігається повна свобода вибору між товарами імпортними й товарами вітчизняного виробництва, що є однією з найважливіших умов функціонування нормальних ринкових відносин [92, 167]. Як найважливіший механізм державного регулювання зовнішньої торгівлі, що є прикладом економічного регулювання і відповідає вимогам ринкової економіки в порівнянні з нетарифними обмеженнями, котрі переважно мають характер державного, силового регулювання зовнішньої торгівлі, визначає митно-тарифне регулювання фахівець митної справи В. В. Ващенко [9, 40].

Доротич С. І. обґрунтовує, що митно-тарифна система регулювання зовнішньої торгівлі України сприяє забезпеченню відповідно до світових стандартів та критеріїв оптимальних параметрів відкритості української економіки. Дотримання цих стандартів підвищить рівень економічної безпеки держави, забезпечить узгодження внутрішньої та зовнішньої економічної політики, сприятиме інтеграції України до світового економічного простору, поглибленню її співпраці з іншими державами. Чинний Митний кодекс України не повною мірою регулює зовнішньоекономічну діяльність митно-тарифними засобами, хоча, враховуючи те, що тарифне регулювання становить основу фінансової діяльності митних органів, саме Кодекс має містити основні положення такого регулювання. Автор пропонує закріпити Єдиний митний тариф України як невід'ємну частину Митного кодексу з метою удосконалення митно-тарифного законодавства України [21, 8].

Доротич С. І. наголошує, що митно-тарифне регулювання – це складова національної податкової системи, яка об'єднує сукупність організаційних, економічних та правових заходів, що здійснюються державними органами у встановленому чинним законодавством порядку і спрямовані на регулювання зовнішньоекономічної та зовнішньоторговельної діяльності країни. У процесі застосування митно-тарифного механізму регулювання певною мірою вирішуються завдання регулятивного, торгівельно-політичного та фіскального характеру. Ефективність його використання переважно залежить від нормативного порядку і правил митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності конкретної держави. Принципи та засади формування сучасної системи митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі незалежної України відображають історичний досвід становлення та розвитку митного тарифу одночасно з урахуванням принципів та норм міжнародного права. З часу проголошення незалежності України і до цього моменту спостерігається тенденція розвитку й удосконалення нормативно-правової бази регулювання зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі й

митно-тарифного регулювання, але цей процес потребує удосконалення законодавства та механізмів його застосування [22, 49].

Наведене свідчить, що митно-тарифне регулювання здійснює свій вплив шляхом збільшення ціни імпортованого (експортованого) товару. Як наслідок, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності або ж змушений перекласти величину податку на плечі споживачів, або ж для підвищення конкурентноздатності товару поступитися частиною свого прибутку. Небажання втрачати прибуток змушує імпортера (посередника) мінімізувати витрати на доставку, а безпосереднього виробника – оптимізувати виробництво. У випадку застосування заходів нетарифного регулювання (ліцензій, квот, ембарго) імпортер (експортер) частіше всього втрачає не конкурентні позиції на ринку чи прибуток, він втрачає доступ на ринок. Як наслідок, дестабілізуюча функція нетарифного регулювання призводить скоріше не до оптимізації виробництва, а до його згортання [23, 47].

У рамках дослідження слід відзначити й те, що коли потенціалу митно-тарифного регулювання недостатньо, цілком прийнятним засобом впливу на зовнішньоторговельні потоки вважається застосування інструментарію нетарифного регулювання. В такому аспекті останнє виступає допоміжним елементом регулятивної системи, а тому повинно застосовуватися виключно у випадку, коли тарифні засоби бажаного ефекту дати не можуть.

Підбиваючи підсумки, можемо визначити митно-тарифне регулювання як підсистему інструментів державного регулювання зовнішньоторговельних потоків, котра ґрунтується на митному тарифі, що здійснює вартісний вплив на ціну товарів, переміщуваних через митний кордон, з метою створення ефективного балансу ринкових конкурентних переваг та надходження платежів до державного бюджету.

Разом з тим можна зробити висновок, що митно-тарифне регулювання є базисною категорією регулювання економічних відносин, яка має економічний характер та ринкову спрямованість. Маючи ці характеристики, досліджувана категорія відіграє важливу роль у процесах інтеграції, адже повністю відповідає

вимогам міжнародних інститутів та сприяє інтеграції національної економіки до спільноти цивілізованих ринкових економік.

1.2. Економічна природа митного тарифу та його функціональні завдання

Головним елементом механізму тарифного регулювання служить митний тариф, що являє собою систематизований перелік ставок і товарів, котрі оподатковуються імпортом, експортом і транзитним митом, з наведенням способу нарахування ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок, знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності. Його можна розглядати також як конкретну ставку мита, що застосовується під час увезення певного товару на митну територію країни чи вивезення його. У даному разі поняття митного тарифу повністю збігається з поняттям мита при переміщенні товарів через митний кордон країни і може визначатись як вид митного платежу, що стягується з товарів і предметів, які переміщуються через митний кордон держави [19, 257].

Водночас в економічній літературі поняття митного тарифу часто використовується у більш широкому розумінні – як особливий інструмент торговельної політики і державного регулювання внутрішнього ринку країни у його взаємодії зі світовим ринком, тобто це не конкретна ставка щодо певної групи товарів, а засіб регулювання зовнішньої торгівлі, котрий позначається терміном “тарифне” регулювання. Тому інколи поняття “мито” і “митний тариф” розглядаються як еквівалентні.

Відповідно до закону України “Про Митний тариф України” митний тариф України – це систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності перелік ставок ввізного мита, яке справляється з товарів, що ввозяться на митну територію України [31].

Гребельник О. П. зауважує, що митний тариф можна розглядати як конкретну ставку мита, яка застосовується при ввезенні певного товару чи вивезенні його за її межі на митну територію країни. У даному разі поняття митного тарифу повністю збігається з поняттям мита при переміщенні товарів через митний кордон країни і може визначатись як вид митного платежу, що стягується з товарів та предметів, які переміщуються через митний кордон держави.

Водночас в економічній літературі поняття митного тарифу часто використовується у більш широкому розумінні – як особливий інструмент торговельної політики і державного регулювання внутрішнього ринку країни у його взаємодії зі світовим ринком, тобто це не конкретна ставка щодо визначеної групи товарів, а засіб регулювання зовнішньої торгівлі, який за термінологією визначається як “тарифне” регулювання. Тому інколи такі поняття, як “мито” та “митний тариф” розглядаються як еквівалентні [16, 13].

Чудновець І. В. стверджує, що митний тариф – це економічний інструмент зовнішньоторговельної політики країни, який використовується урядом з метою наповнення бюджету і зрівноваження економічних інтересів вітчизняних виробників, споживачів і держави. Чільне місце тут посідає мито, яке являє собою непрямий державний податок, що стягується з імпорту, експорту і транзиту товарів, торговельно-промислового прибутку, майна, цінностей і предметів, у разі їх перетину митного кордону держави у визначених пунктах під контролем митних служб та забезпечує надходження до Державного бюджету країни [89, 4].

Митний тариф існував ще за часів, коли централізована держава починала зароджуватись. У той час він мав в основному фіскальний характер, оскільки головна мета полягала в поповненні державної казни. Протягом розвитку суспільства значення митного тарифу як інструменту фіску поступово зменшувалось, зростала роль його як ефективного засобу проведення торговельної політики.

Наприкінці XIX і на початку XX століття, хоч і домінував фіскальний підхід (митний тариф був високий і розглядався виключно як джерело доходу держави), але разом з тим високі митні тарифи більшості держав світу захищали національну економіку від припливу англійських товарів, які на той час завдяки технічній революції мали високу конкурентоспроможність.

Починаючи з XX століття намітилась тенденція до зниження митних тарифів, послабилась їхня роль у формуванні доходів держави, тобто почала домінувати регулятивна функція. При цьому відчувалась значна потреба в більш деталізованій диференціації митних ставок залежно від товарних груп і конкретних виробів з урахуванням потреби в імпорті, рівні національних і світових цін. Така диференціація митних тарифів потребувала наукового обґрунтування, дослідження об'єктивних визначальних факторів. Одним з об'єктивних факторів, який почав відігравати домінуючу роль, став розвиток міжнародного поділу праці, що потребував послаблення протекціоністських заходів, які перешкоджали розширенню світогосподарських зв'язків [88, 355].

Спеціалізація національних економік, у тому числі предметна, подетальна і технологічна, потребувала диференціації зовнішньоторговельної політики країн за групами, видами продукції і стадіями технологій, обґрунтування мита за виробами і групами виробів з урахуванням зовнішніх і національних умов виробництва та реалізації.

Відповідно до теорії міжнародної торгівлі спеціалізація країни на світовому ринку з певного виробництва експортної продукції дає можливість не тільки реалізувати конкурентні переваги країни, але й імпортувати товари, які економічно недоцільно виробляти.

Інтернаціональні витрати виробництва формуються на підставі національних витрат виробництва на товари, що експортуються на світовий ринок і мають конкурентні переваги щодо певних умов виробництва. Певні переваги забезпечують відносно низький рівень національних витрат виробництва спеціалізованої продукції, і відповідно, нижчий рівень національних цін порівняно зі світовими. Дана різниця між національними і

світовими витратами та цінами визначається відносно стійкою різницею в національних умовах виробництва продукції в різних країнах і є об'єктивною основою формування митного тарифу [58, 142].

Мито – це вартісна категорія. Воно є основним фактором, який підвищує ціну конкретного імпортного (експортного) товару при його надходженні на національний ринок країни і дає змогу національним виробникам підвищувати загальний рівень цін на вітчизняні товари та отримувати додатковий прибуток. Тому потрібен індивідуальний підхід до обґрунтування мита з кожного конкретного товару на основі аналізу національних та інтернаціональних витрат і цін. Установлення імпортного тарифу (T_i) на основі співвідношення світових та національних цін на конкретний товар ($P_{ц}$) дозволяє країні реалізувати певну стратегічну направленість (рис. 1.1).

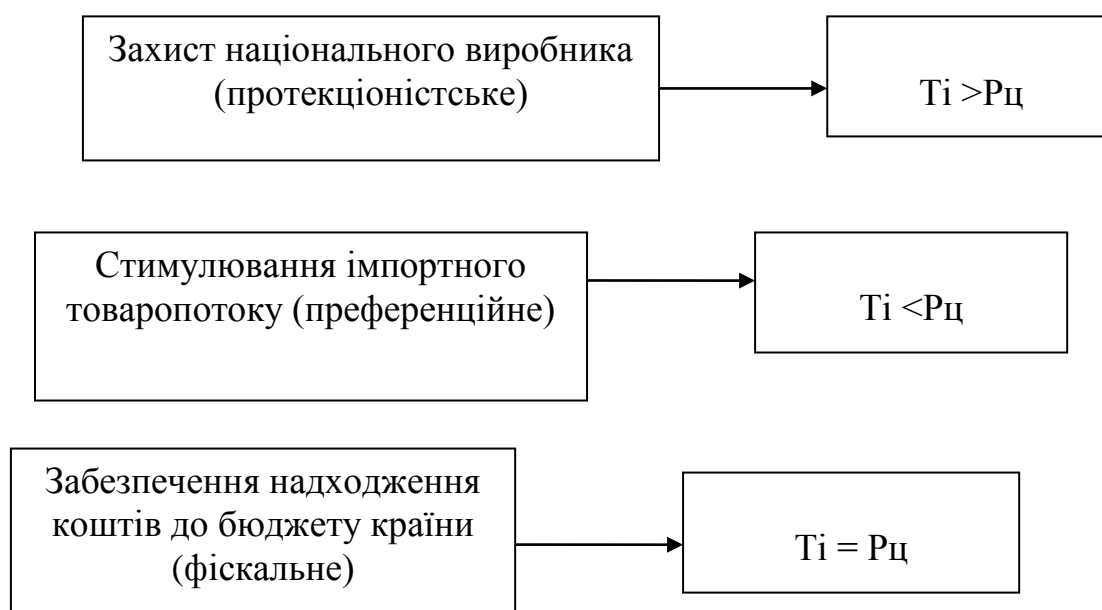

Рис. 1.1. Моделі формування митного тарифу залежно від функціональної спрямованості [16, 27]

Економічна роль митного тарифу в сучасних умовах пов'язана насамперед з тим, що, впливаючи на ціну товару та відмежовуючи національний ринок від світового, підвищуючи рівень цін на товари, мито

активно впливає на конкурентоспроможність товару, що, у свою чергу, позначається і на рівні накопичення капіталу, темпах розвитку, нормах прибутку в окремих галузях економіки, нівелюючи різницю, яка склалася в міжнародних і національних умовах виробництва. Тому роль мита в економічному контексті полягає у:

- створенні вартісного бар'єра, який підвищує ціну товару незалежно від застосованого експортного, імпортного чи транзитного мита;

- збільшення внутрішньої зайнятості. Сукупні витрати у відкритій економіці складаються з витрат споживачів, капіталовкладень, державних витрат, чистого експорту (під чистим експортом розуміють різницю між експортом та імпортом). Збільшення сукупних витрат унаслідок скорочення імпорту стимулює внутрішньо-економічний розвиток, оскільки збільшуються доходи і зайнятість;

- стимулюванні державою розвитку окремих галузей економіки чи підприємств. У першу чергу мова йде про захист молодих галузей. Тимчасовий захист молодих національних фірм від жорсткої конкуренції іноземних корпорацій дозволяє галузям, які утворюються, зміцніти і стати ефективними виробниками;

- надходженні коштів до Державного бюджету країни;

- захисті від демпінгу. Митні тарифи необхідні для захисту вітчизняних фірм від іноземних конкурентів, які реалізують свою продукцію за цінами, нижчими за собівартість [45, 30].

Торговельно-політична роль мита:

- захищати галузі від конкуренції іноземних товарів (це не обов'язково мають бути слабкі в економічному плані галузі та підприємства, частіше найбільшим захистом користуються саме найбільш розвинені, монополізовані галузі. Мета такого виду політики – створення національним виробникам умов для отримання на внутрішньому ринку монополю високого прибутку як одного з важелів успішного виходу на зовнішній ринок);

- у необхідності забезпечення обороноздатності країни (військово-політичний аспект). Захисне мито потрібне для збереження і посилення ролі галузей, що спеціалізуються на виробництві стратегічних товарів і матеріалів, необхідних для їх обробки;

- диверсифікація заради стабільності. Доходи високоспеціалізованих економік перебувають у прямій залежності від міжнародних ринків. Захист за допомогою митного тарифу потрібен для стимулювання промислової диверсифікації, що зменшує залежність країни від світових процесів;

- бути інструментом тиску на конкурентів з метою отримання певних поступок [48, 29].

Отже, можна зробити висновок, що більшість країн світу, використовуючи митний тариф у своїй зовнішньоекономічній політиці, вирішують низку таких завдань:

- захист економіки країни від негативного впливу іноземної конкуренції (митний тариф завжди погіршує конкурентні умови функціонування іноземних виробників на даному ринку);

- забезпечення умов для ефективної інтеграції країни до світового економічного простору (митні тарифи широко використовуються з метою поліпшення умов доступу національних товарів на іноземні ринки);

- підтримання раціонального співвідношення вивезення і ввезення товарів, валютних надходжень і витрат на території країни (митні тарифи впливають на стан платіжного балансу країни);

- створення умов для прогресивних змін у структурі виробництва і споживання товарів;

- раціоналізація товарної структури вивезення і ввезення товарів.

Таким чином, за основними функціональними ознаками мито – це:

- регулювання зовнішньоторговельного обігу з іноземними державами;
- джерело поповнення Державного бюджету;
- захист національного товаровиробника.

Ураховуючи специфіку, яка залежить від політики окремих країн, виокремлюють:

– тарифи промислово розвинутих держав, рівень яких, як правило, помірний з огляду на певний економічний розвиток країни. Так, середньоарифметичний імпорتنний тариф в економічно розвинутих країнах на промислові вироби складає 6,3 %, у тому числі в США – 4,6 %, ЄС – 5,7 %, Канаді – 9,0 %, Японії – тільки 3,9 %. Водночас слід зазначити, що навіть незначний рівень митних ставок є досить суттєвою перешкодою для виходу імпорتنних товарів на дані ринки збуту. Так, за оцінками експертів, зниження торговельно-митних бар'єрів на ринках економічно розвинутих країн хоча б наполовину принесло б країнам периферійної зони додатково від 110 млрд. до 140 млрд. дол. США на рік;

– тарифи країн, що розвиваються, де рівень мита, як правило, досить високий через високі національні витрати на виробництво товарів та бажання захистити свій ринок від конкуренції іноземних товарів. Відповідно до розмірів митних ставок ці країни можна поділити на три групи: для першої характерні ставки, які не перевищують, як правило, 50 % мита для більшості товарів (Ангола, Нігерія, Болівія, Чилі, Сінгапур, Філіппіни, Тонга); до другої групи належать країни з більш високими ставками мита – 50–100 % (Алжир, Лівія, Танзанія, Аргентина, Бразилія, Мексика, Іран, Індонезія, а також Південна Корея); в третій групі ставки митного тарифу перевищують 100% (Єгипет, Ботсвана, Марокко, Колумбія, Пакистан, Індія, Сирія, Таїланд, Туреччина)[87, 108].

Точки зору з приводу визначення мита як економічної категорії вельми різноманітні, але їх більшість об'єднується розумінням даного поняття як податку. Хоча існують визначення, у яких митний тариф не ототожнюється з податком.

Специфіка митного тарифу, його роль і значення проявляються через покладені на нього функції. Серед науковців в питаннях виокремлення функцій

митного тарифу не існує єдиної думки. Визначаючи функції, необхідно виходити з основних завдань, які реалізуються за допомогою мита.

Серед основних завдань можна виділити наступні:

- захист економіки країни від негативного впливу іноземної конкуренції;
- забезпечення умов для ефективної інтеграції країни до світового економічного простору (митні тарифи широко використовуються з метою поліпшення умов доступу національних товарів на іноземні ринки);
- підтримання раціонального співвідношення експорту та імпорту товарів, валютних надходжень і витрат на території країни (митні тарифи впливають на стан платіжного балансу країни);
- створення умов для прогресивних змін у структурі виробництва і споживання товарів;
- раціоналізація товарної структури експорту та імпорту товарів;
- запобігання небажаному експорту товарів та ін. [16, 105-106]

Отже, можна виділити основні функції, які виконує мито:

- 1) захисна – захист національного товаровиробника;
- 2) фіскальна – джерело поповнення бюджету;
- 3) регулююча – регулює обсяги, структуру, співвідношення між експортом і імпортом країни.

На погляд О. Гребельника [16, 104] можна виділити п'ять функцій митного тарифу, зокрема:

1. Регулятивна – формує раціональну структуру експорту та імпорту. За допомогою мита держава може здійснювати контроль над обсягами і характером товаропотоку, тобто стимулювати рух товарів або, навпаки.

При цьому стимулювання може відбуватись не тільки відносно певної товарної групи, але й товаропотоку з конкретної країни чи групи країн.

Оскільки митний тариф – інструмент державного регулювання цін. У випадках існування певних відмінностей між внутрішніми і світовими цінами, що зумовлені наявністю різного рівня витрат на виробництво та різницею в системі оподаткування. При цьому простежуються певні закономірності, а

саме: перевищення цін над світовими робить вигідним імпортування товарів іноземного виробництва, і, навпаки, низький рівень внутрішніх цін стимулює експорт вітчизняних товарів. Поглиблення даних диспропорцій у цінах може завдати шкоди національним підприємствам, що призводить до спаду виробництва та зростання безробіття. Для запобігання таких ситуацій застосовуються заходи тарифного регулювання.

Регулятивний вплив від застосування мита може реалізуватись через систему ескалації мита, тобто збільшення митної ставки залежно від ступеня обробки товару. Імпортерам створюються умови, за яких економічно недоцільне ввезення готових виробів, а рентабельним є налагодження відповідного виробництва в потенційній країні імпорту.

Також мито є інструментом раціонального використання іноземної валюти в країнах із незначними валютними резервами, а такожу реалізації соціальних цілей. Так, високі митні тарифи на предмети розкоші і деякі готові вироби стримують їх імпорт, тоді як зниження ставок мита на товари широкого вжитку і сировину для промисловості стимулюють дані товаропотоки до країни. Даний підхід сприяє раціональному використанню іноземної валюти.

2. Фіскальна – формує прибуткову частину бюджету. Застосування митного тарифу завжди виконує фіскальну функцію, оскільки митний тариф завжди є податком. Ефект фіску прямо залежить від митної ставки.

Якщо вона незначна, то й ефект від даного податку невеликий, а якщо розмір ставки підвищується, то й посилюється податковий ефект.

Моделі використання митного тарифу з метою виконання фіскальної функції можуть бути найрізноманітнішими. Одна з них базується на обов'язковому впровадженні мита відносно товарів широкого вжитку, при цьому ставки мита утримуються на низькому рівні з метою максимізації митних надходжень до Державного бюджету. Низькі ставки мита зменшують можливості пошуку контрабандних шляхів. У свою чергу, широке охоплення імпортом великої кількості товарних позицій дає можливість країні мати значні надходження до бюджету через великі обсяги товарів.

3. Захисна – передбачає формування бар'єрів, що перешкоджають проникненню товарів на митну територію країни. Митний тариф за своєю суттю виконує захисну функцію навіть тоді, коли вітчизняна продукція не вступає в пряму конкуренцію з іноземними товарами. Наприклад, коли країна хоче знизити валютні витрати своїх громадян у зв'язку з проблемами платіжного балансу, влада йде на підвищення ставок мита, і як наслідок ціни на деякі іноземні товари, хоч аналогічні імпортозамінні вітчизняні товари відсутні, з метою тимчасового скорочення споживання. Отже, використання митного тарифу зумовлює одночасну дію як фіскальної, так і захисної функції. Спостерігається певна закономірність: низькі ставки використовуються для отримання фіскального ефекту, а високі – для ефекту захисту.

4. Стимулююча – створює передумови для збільшення експорту.

5. Політична – здійснює економічний тиск на інші держави чи надає їм митні пільги.

Будь-які дії у сфері тарифного регулювання, такі як зміни ставок мита, встановлення митних пільг щодо окремих товарів чи груп країн, мають у процесі їх реалізації політичні наслідки. Виокремлення політичної функції є недоцільним, оскільки в основі лежить, як правило, економічне підґрунтя застосування інструментів регулювання торгівлі, і відповідні міри з боку інших держав передбачають скоріше політичні наслідки, ніж цілі.

Відповідно О. Єгоров [26, 4] виділяє шість функцій, а саме: економічну, політичну, фіскальну, регулятивну, охоронну, адміністративну. В кожній функції зазначаються аспекти застосування мита. В даному підході в основі розмежування функцій були розглянуті окремі випадки процедур митного оформлення та наслідки, а не основні завдання, які передбачаються від застосування митного тарифу.

В свою чергу, Т. Мельник [49, 112] поряд з фіскальною, протекціоністською, регуляторною або стабілізуючою, балансуючою та торговельно-політичною функціями також виділяє контрольну, що проявляється в здійсненні державою жорсткого контролю за проходженням

товарів через кордон. Оскільки виникає необхідність в чіткій, виваженій роботі митних органів щодо ідентифікації товару, підрахунку його кількості та вартості для документального митного оформлення і сплати мита.

Деякі автори виокремлюють чотири основні функції, зокрема протекціоністську, фіскальну, балансувальну та регулюючу. Під балансувальною функцією розуміється, що мито є засобом покращення умов доступу національних товарів на зарубіжні ринки та запобігання небажаному експорту товарів [38, 16].

Аналізуючи різні підходи до визначення функцій мит, можна сказати, що було приділено особливу увагу передумовам застосування інструментів тарифного регулювання, особливостям порядку митного оформлення, можливим наслідкам, що стосуються різних сфер життя в широкому діапазоні. Таке дроблення можна продовжувати, враховуючи існування різноманітних завдань, які реалізуються за допомогою мита. Але все ж таки їх всі можна об'єднати в три великі групи, і як результат виокремити регулятивну, фіскальну та захисну функції.

Отже, можна зробити висновок, що мито носить характер непрямого податку, то відповідно до його природи, мито є джерелом поповнення державного бюджету.

Водночас фіскальна функція дуже тісно переплітається із захисною, і якщо існує ставка мита вище за нульовий рівень, то мито справляє вплив на імпортерів, який підвищується залежно від збільшення ставки мита, і як наслідок зростає захисний ефект. Також мито виконує регулюючу функцію, оскільки митний тариф в своєму складі є диференційованим залежно від товарів і від їх походження, то в результаті мито раціоналізує структуру експортно-імпортних операцій. Залежно від кінцевих цілей, що поставлені державою, використовуючи різні ставки мита залежно від ступеня обробки товарів (сировина, напівфабрикати, готові вироби), можна стимулювати ввезення одних товарів, одночасно обмежуючи ввезення інших, а також підсилити захисний ефект для певних галузей національної економіки.

1.3. Види митного тарифу та тенденції їх застосування

Нині відсутня єдина методика класифікації митного тарифу, яка б давала змогу сприймати митний тариф не як окремий інструмент державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а як систему заходів, яку використовує країна у сфері міжнародних економічних відносин. І тому кожна країна світу використовує свою систему застосування різних видів мита в різній послідовності.

Основними критеріями, які дають можливість чітко класифікувати види митного тарифу, мають бути:

- 1) мета і функціональність застосування;
- 2) вплив на економіку;
- 3) походження;
- 4) напрям руху;
- 5) спосіб нарахування;
- 6) принцип обмеження;
- 7) механізм дії;
- 8) період застосування;
- 9) спосіб застосування митних ставок;
- 10) типи митних ставок.

Відповідно до зазначених критеріїв нами класифіковано види мита (рис. 1.2).

Залежно від мети і функціональності застосовуються такі види мита:

– фіскальне, встановлюється для забезпечення надходжень коштів до бюджету країни від зовнішньоекономічних операцій. Основна мета його встановлення має винятково економічний характер. Фіскальну функцію мито може виконувати в різних формах: і як експортне, і як імпортне, і в формі застосування транзитного мита;

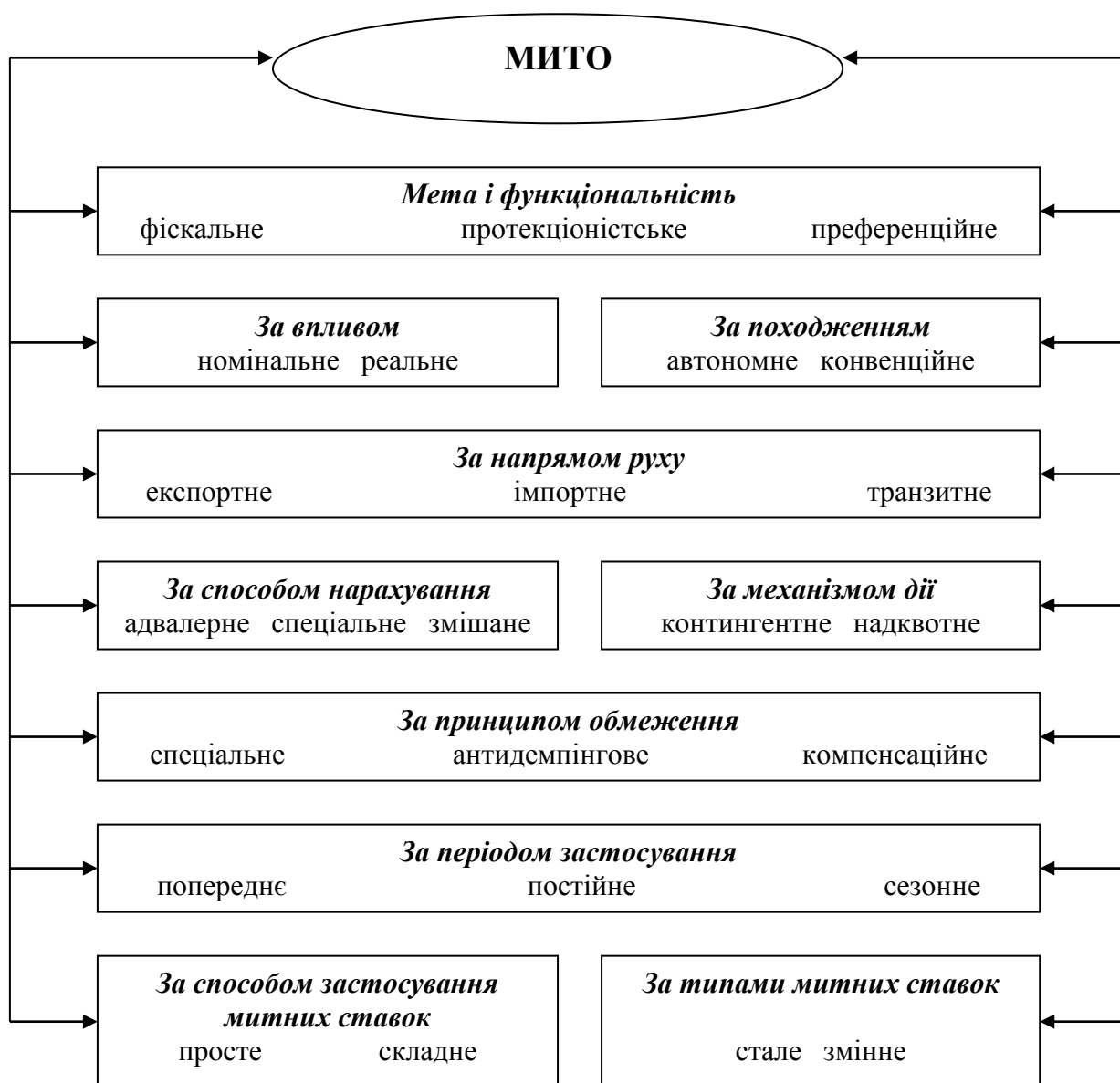

Рис. 1.2. Критерії класифікації та види мита [16, 87]

– протекціоністське мито спрямоване на захист національного виробника і явно дискримінаційне відносно ввезення товарів іноземного виробництва, тому застосовується здебільшого у формі імпортного мита;

– преференційне, що передбачає особливі переваги держави щодо розміру ставок, які надаються іншим державам здебільшого з торговельно-політичними цілями (табл. 1.1).

Класифікація митного тарифу залежно від мети та функціональності його застосування [40, 25]

Види мита	Мета застосування	Ставки	Наслідки застосування
Преференційне	Стимулювання торговельно-економічних відносин з іншими країнами	Мінімальні	Імпорт іноземних товарів збільшується
Фіскальне	Забезпечення дохідної частини бюджету стабільними надходженнями	Помірні	Незначне скорочення імпорту іноземних товарів
Протекціоністське	Призначене для захисту національного виробника від іноземної конкуренції	Максимальні	Припинення ввезення іноземних товарів

Інколи за даним критерієм мито поділяють на фіскальне, протекціоністське та заборонне. На нашу думку, за суттю заборонне та протекціоністське мито виконують однакові функціональні завдання, а саме: блокування товаропотоку до певних країн або з певних країн. Тому при використанні протекціоністського мита відбувається виконання і функції руйнації міжнародних торгових відносин, тобто заборонної.

Аналіз застосування митного тарифу з огляду на товарну спрямованість дозволяє виявити такі тенденції: протекціоністське мито застосовується відносно товарів, які створюють значну конкуренцію вітчизняним виробникам, фіскальне застосовується відносно товарів, які виробляються в країні, але є достатньо конкурентоспроможними з товарами іноземного виробництва, преференційне поширюється на ті товари, які не виробляються у державі, і, відповідно, створюються сприятливі умови для їх імпорту.

Якщо проаналізувати використання митного тарифу з точки зору напрямку руху товаропотоків, то можна простежити певну закономірність. Фіскальне мито застосовується для всіх видів товаропотоків незалежно від напрямку: експорт, імпорт чи транзит. Сфера дії протекціоністського мита – це винятково імпорт товарів, оскільки всі країни зацікавлені в реалізації насамперед національного експортного потенціалу. Преференційне мито використовується як при експорті, так і при імпорті товарів.

Якщо мито визначається на основі різниці між світовими і національними цінами, то в даній ситуації митний тариф виконує перш за все фіскальну функцію, тобто формування дохідної частини Державного бюджету, і при цьому митний тариф є стабілізуючим фактором, тобто вирівнює умови конкуренції для імпортних і національних товарів, не надаючи переваг жодному з них. Тому в даному контексті фіскальне мито можна назвати врівноважувальним [36, 34].

Аналіз імпортного тарифу в Україні показав, що основними товарними групами є продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (28.01–35.07; 38.01–40.01), різні види тканин (52.01–55.16), вироби з каменю, гіпсу, цементу, азбесту, слюди та ін. (68.01–70.20), різні види інструменту (82.01–82.15), прилади й апарати оптичні, фотографічні, кінематографічні та ін. (90.01–92.09).

Коли ж мито встановлюється вище від різниці між національними і світовими цінами, тобто обмежує допуск на національний ринок імпортних товарів, митний тариф виконує протекціоністську функцію, тобто мито є заборонним, дискримінаційним або захисним. У сучасних умовах формування тарифної політики України основними товарними групами, які підпали під захисний ефект дії імпортного мита, стали: вибухові речовини (36.02–36.06), фотоплівки (37.01–37.07), шкіра та вироби з неї (41.01–42.02), текстильні вироби (56.01–57.04), ювелірні вироби (71.13–71.18), електроінструмент (85.01–85.48), автомобілі (87.01–87.16), зброя та боєприпаси (93.01–93.07), меблі та інші промислові вироби (94.01–94.06).

Якщо ж ввізне мито встановлено нижче від різниці між національними і світовими цінами, то створюються сприятливі умови для іноземних товарів, виконується функція стимулювання імпорту товарів до країни і мито є стимулюючим. Нерідко такі товарні групи оподатковуються чисто номінальною ставкою (1–3 %) а здебільшого нульовою ставкою. В основному до цієї групи належать товари, використання яких передбачено в промисловій переробці, або товарні групи аналогів, яких у національному виробництві не існує, а потреби у споживанні є досить сталими, а саме: чистопородні племінні тварини (01.01.11000; 01.02.1000; 01.03.10000; 01.04.10100; 01.06.0000), сировина для харчової промисловості (горіхи 08.01.30000; мигдаль, фундук 08.02.90.900; перець 09.04; ваніль 09.06; кориця 09.06 і под.) [87, 109].

Таким чином, встановлення для різних товарів однакової за розміром митної ставки не означає, що митний тариф має однакову функціональну спрямованість. Тільки встановлення безпосередньої залежності між внутрішніми та зовнішніми цінами дає змогу визначити кінцевий ефект застосування митного тарифу. Залежність співвідношення цін засвідчує, що для одних товарних груп мито виконує захисну функцію, для інших регулятивну, а для окремих створює конкурентні умови виробництва як національних, так і іноземних підприємств (як видно в табл. 1.1).

Величина ставки мита – це кількісний показник, тобто він не дає можливості повною мірою відстежити ефективність використання митного тарифу як інструменту державного регулювання економічної ситуації у сфері міжнародних економічних відносин. Так, якщо взяти номінальну ставку імпортного мита в розмірі 8 %, то важко сказати, який функціональний ефект досягається при використанні даного виду митного тарифу, – протекціоністський, фіскальний чи регулятивний. Тому за впливом на конкретний об'єкт оподаткування (експорт, імпорт) потрібно розрізняти номінальний і реальний митний тариф.

Номінальні митні ставки – це ті, що вказуються в митному тарифі. Вони дають тільки загальне уявлення про рівень митного оподаткування країни.

Реальні ставки свідчать про реальний рівень мита на кінцеві товари і розраховуються з урахуванням усіх факторів, які впливають на процес формування митного тарифу, – співвідношення між цінами на внутрішньому та зовнішньому ринках, темпи зростання інфляції, погіршення чи покращання платіжного балансу, рівень митного оподаткування імпортованих комплектуючих та ін. [23, 48].

Зниження середнього рівня митних ставок не дає повного уявлення про рівень реального протекціоністського захисту внутрішніх ринків розвинутих країн.

По-перше, скорочення середнього рівня митних ставок може відбутися за рахунок ставок, що вже втратили своє торговельно-політичне чи економічне значення, незважаючи на те що ставки на “чутливі” товари залишаються високими.

По-друге, в умовах зближення рівнів продуктивності праці, витрат виробництва, внутрішніх і зовнішньоторговельних цін розвинутих країн навіть порівняно невисокі ставки митного тарифу можуть забезпечувати захист внутрішнього ринку.

По-третє, за невисокої номінальної ставки мита можна забезпечувати значний рівень протекціоністського захисту внутрішнього ринку за умови диференціації ставок мита на готову продукцію і сировину та напівфабрикати, які використовуються при її виробництві. Чим більшою буде різниця між цими ставками, тим вищим буде ефективний рівень тарифного захисту.

Якщо враховувати, що тарифні ставки в усіх країнах диференційовані залежно від того, які товари імпортуються, то особливого значення набуває не визначення номінального рівня захисту, а ефективного, тобто реального. При цьому простежуються певні закономірності:

– якщо при виробництві кінцевої продукції не використовуються імпортовані компоненти, ефективний рівень митного захисту дорівнює номінальному;

– якщо ставка митного тарифу на кінцеву продукцію і на імпортні компоненти однакова, то ефективний рівень митного захисту дорівнює номінальному;

– якщо ставка митного тарифу на кінцеву продукцію більша, ніж ставка тарифу на імпортні компоненти, ефективна ставка на кінцевий товар більше від номінальної. Ця залежність правильна і навпаки;

– ставка ефективного рівня митного тарифу зростає в міру збільшення частки імпортних компонентів у кінцевій продукції;

– ставка ефективного рівня митного тарифу знижується в міру зростання тарифу на імпортні компоненти. Залежність правильна і навпаки [56, 95].

Номінальна ставка митного тарифу може бути тільки додатною, ефективна ставка може бути як додатною, так і від'ємною у випадку, якщо тариф на імпортні компоненти значно перевищує кінцеву продукцію.

На підставі розрахунку ефективного рівня захисту обґрунтовуються застосування певних важелів зовнішньоторгової політики держави. Якщо уряд хоче захистити національних виробників готової продукції, то для цього необхідно встановити ставку на готову продукцію на рівні вище від ставки тарифу на імпорт проміжної продукції. У результаті реально існуючий (ефективний) рівень митного захисту буде вище від номінального. Якщо ж необхідно захистити від іноземної конкуренції сектори, які виробляють проміжну продукцію, але стимулювати конкуренцію в секторах, які виробляють готову продукцію, то можна встановити високий імпортний тариф на проміжну продукцію, внаслідок чого номінальна ставка тарифу на готову продукцію буде насправді означати більш низький, а іноді від'ємний рівень реального митного захисту.

Серед факторів, які мають безпосередній вплив на реальний рівень митного оподаткування, одним із головних є стабільність курсу національної грошової одиниці. Дослідження застосування імпортного мита в Україні показало, що більшість митних ставок, які використовувались з регулятивною метою в основному як інструмент структурного регулювання імпорту після

девальвації стали фактично дискримінаційними відносно товарів іноземного виробництва. Так, адвалорна ставка у 30 % на побутову електротехніку, аудіо- та відеотехніку (товарні групи 85.20–85.41) практично блокувала офіційний товаропотік, тому що за умов низької платоспроможності споживачів сплата всіх митних платежів призводить до втрати конкурентоспроможності імпортера. За таких умов знижуються офіційні обсяги імпорту, а суб'єкти господарювання посилюють пошук легальних шляхів мінімізації платежів при імпорті чи нелегального ввезення товарів [56, 98].

Отже, при розробці ставок національних митних тарифів мають враховуватись такі критерії визначення номінального мита:

- різниця між внутрішніми (оптовими) та світовими цінами;
- інтереси національних виробників та споживачів;
- можливість заміни імпоротної продукції вітчизняною;
- інтереси збереження прямих зв'язків, виробничої кооперації;
- заохочення або стримування імпорту товарів залежно від ступеня їхньої обробки;
- сприяння виробництву товарів експортного призначення через систему пільг на імпорт сировини та компонентів;
- доцільність обмеження імпорту окремих товарів або підвищення прибутків Державного бюджету від оподаткування імпорту;
- можливість маневрування рівнем мита в ході міждержавних та торговельних переговорів для отримання зустрічних поступок.

Таким чином, у контексті вартісної категорії митний тариф можна розглядати як інтернаціональну диференційовану ренту, яка виникає на базі стійкої різниці в національних витратах виробництва різних країн, що обумовлені різною ефективністю функціонування національних економічних систем. Залежно від порядку встановлення розрізняють:

- автономне мито, яке встановлюється державою самостійно, тобто без будь-яких обов'язків перед іншою країною, і застосовується до будь-яких предметів і товарів незалежно від їх походження. Величина мита може бути

зміненна відповідно до інтересів країни без узгодження з країнами-партнерами. Даний вид мита, як правило, досягає значних розмірів і є об'єктом дискусій на дво- або багатосторонніх переговорах для отримання поступок в обмін на зниження ставок автономного мита. Предметом таких переговорів є перелік товарів, до яких застосовуються митні тарифи, їх структура, розмір митних ставок, порядок їх застосування. В результаті виникає конвенційне або договірне мито;

– конвенційне (договірне) мито встановлюється на базі двосторонньої або багатосторонньої угоди з іншими державами, або угоди про створення митного союзу, і тому воно не може бути змінене державною владою в односторонньому порядку. Воно не змінюється впродовж тривалого часу, що має велике значення для аналізу тих митних бар'єрів, з якими експортер стикається на ринку інших країн. Конвенційне мито вилучається з митного тарифу, коли угоди, за якими воно було представлене, призупиняють свою дію [79, 110].

На ранніх етапах формування митно-тарифної політики, як правило, митний тариф є автономним. Це пов'язане з тим, що:

по-перше, через відсутність концепції реалізації зовнішньоекономічної стратегії країна не може визначити пріоритетність застосування тих чи інших регуляторів зовнішньоекономічних відносин;

по-друге, основи регулятивності формуються передусім на національному рівні, а потім у міру інтегрування на базі міжнародного законодавства;

по-третє, першочерговими завданнями стають проблеми пошуку джерел формування бюджету та захисту національного ринку, тобто мито виконує фіскальну та протекціоністську функції, а вже потім регулятивну;

по-четверте, автономне мито встановлюється з метою максимізації митних ставок не стільки з причини фіску, скільки створення сприятливих умов для проведення майбутніх торгів у сфері регулювання торгових бар'єрів у вигляді митних тарифів [79, 111].

У подальшому, з розвитком інтернаціоналізації господарського життя, механізм застосування митного тарифу набуває договірної характеру. Цьому передують такі тенденції:

- знижується роль національного законодавства, зростає роль міжнародного, і в першу чергу тих законодавчих актів, які спрямовані на зняття торговельних обмежень;

- реалізація експортного потенціалу країни на світовому ринку нерідко залежить від рівня протекціонізму відносно товарів даної країни, а пониження даного рівня можливе тільки за умови певних поступок країни у напрямі лібералізації умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

На перших етапах формування митно-тарифної політики України (1991–1993 та 1994–1996 рр.) митний тариф мав автономний характер, а в подальшому в міру запровадження двосторонніх та багатосторонніх договорів мито набуло конвенційної спрямованості. Так, у січні 2002 р. Україна знизила ставки ввізного мита на текстильні вироби. Це рішення було прийняте на основі домовленості з Європейською комісією з уніфікації митних ставок. В іншому випадку існувала загроза поновлення системи квот відносно імпорту текстилю з України, яка була відмінена у березні 2001 року [52, 125].

За напрямом руху товарів застосовують вивізні (експортні), ввізні (імпортні) і транзитні мито.

Основні причини застосування транзитного мита – це:

- регулювання (стримання) потоків певних груп товарів через територію країни;

- поповнення Державного бюджету;

- покриття витрат, пов'язаних з транзитом іноземних товарів через митну територію країни.

Певний час транзитне мито було досить популярним заходом фіскального характеру і застосовувалось багатьма країнами світу. Але з часом, урахувавши той факт, що всі держави, як правило, зацікавлені у збільшенні транзиту через їхню територію, оскільки це приносить чималі дивіденди, транзитне мито стало

об'єктом міжнародних переговорів і в більшості країн припинило своє існування. Так, відповідно до статті V ГАТТ країни-учасниці даної організації взяли на себе обов'язок щодо свободи транзиту через територію кожної з країн-учасниць, тобто звільнення транзитних товарів від митних та транзитних зборів.

Тому даний вид мита сьогодні використовується дуже рідко, як правило, як інструмент “торговельної війни”. Більшість країн віддають перевагу при оподаткуванні транзиту нарахуванню різного виду зборів: дозвільні, гербові, статистичні і, як правило, нарахування плати за переміщення вантажів через митну територію даної держави [56, 137].

За періодом застосування можна виділити такі види мита, як попереднє, постійне та сезонне. Попереднє мито застосовується на період проведення антидемпінгового розслідування. Після розгляду наявності демпінгу воно або відміняється у випадку відсутності реалізації товарів за заниженими цінам, або є підґрунтям для застосування антидемпінгового мита.

Під постійним розуміють мито, яке не змінюється залежно від часу застосування. Тобто воно є незмінним впродовж періоду дії встановленої ставки мита. Як правило, більшість митних ставок є постійними. Це дає можливість суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності робити довгострокові прогнози і планувати свою діяльність.

В окремих випадках застосовується сезонне мито, яке встановлюється на окремі товари та інші предмети на строк не більше чотирьох місяців з моменту його застосування. В основному застосування сезонного мита має оперативний характер, тобто вирішуються конкретні тактичні завдання. Сезонне мито вважається винятком з преференційних або пільгових режимів, у тому числі угод про вільну торгівлю, митних союзів, виробничої кооперації та інших подібних міжнародних угод, якщо це передбачено такими угодами. Аналіз використання даного інструменту свідчить, що сезонне мито має явно протекціоністський характер, і тому його застосування має бути обов'язково проаналізоване під кутом зору наслідків [16, 93].

Відповідно до Закону України “Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції”, сезонне мито застосовується з 1998 р. відносно деяких видів сільськогосподарської продукції при їх імпорті на митну територію України і має такі особливості:

- основна мета введення сезонних ставок мита – заборонна, про що свідчать достатньо високі ставки мита порівняно з діючими;
- запроваджується відносно до невеликої номенклатури товарів;
- запроваджується щорічно в подвійному розмірі до розміру пільгових ставок ввізного мита;
- термін дії – не менше 60, але не більше 120 послідовних календарних днів протягом строку збирання і закладення на зберігання аналогічної продукції українського виробника [32].

За типами ставок мито поділяють на сталі і змінні. Сталі митні ставки встановлюються державними органами і не можуть змінюватися залежно від обставин. Оскільки розмір мита не залежить від певних параметрів, його інколи називають уніфікованим. Слід зауважити, що більшість країн світу мають митні тарифи з постійними ставками.

Змінні митні ставки – це ставки, які можуть змінюватися за певних обставин (за зміни рівня світових і внутрішніх цін, рівня державних субсидій). Прикладом таких тарифів може бути зміна ставок у Західній Європі в рамках єдиної сільськогосподарської політики.

Останнім часом змінне мито держави почали використовувати у зв’язку зі значною зміною світової цінової кон’юнктури на певні групи товарів. Так, Росія з метою диференціації прибутків нафтодобувних підприємств запровадила диференційовану шкалу експортного мита залежно від світової ціни на барель нафти.

Наведена класифікація дає змогу систематизувати митний тариф, який застосовується на практиці за різними критеріями. Наприклад, ставка ввізного мита на картоплю з Польщі становить 50 %, але не менше 0,2 євро за 1 кг.

Даний конгломерат мита можна назвати протекціоністським, автономним, імпорнтним, комбінованим, сезонним, номінальним, складним, постійним.

Оскільки основна мета впровадження цього мита – це блокування товаропотоку з даної товарної позиції, то воно є протекціоністським. Оскільки цей вид мита Україна застосовує самостійно, то мито – автономне. Картопля оподатковується при ввезенні – мито імпорнтне. Нарахування ставок мита у відсотках до митної вартості, але зі зазначенням, що не менше ніж 0,2 євро за 1 кг засвідчує, що мито комбіноване. Оскільки ставка ввезення змінюється залежно від строку ввезення (з 1.01 по 1.04 вона становить 40 %; з 1.04 по 1.08 – 30 %; а з 1.08 по 1.01 – 50 %), то мито має сезонний характер. Ставка 50 % номінальна. Оскільки використовується і повна, і пільгова ставки, то митний тариф складний. Незмінність ставок від рівня цін свідчить, що даний вид митного тарифу сталий [23, 49].

За запропонованими ознаками можна класифікувати застосування будь-якого митного тарифу щодо певних товарів чи предметів, що дає можливість проаналізувати весь спектр причинно-наслідкових зв'язків при запровадженні митного тарифу.

Висновки до розділу 1

Митно-тарифне регулювання можна розглядати як підсистему інструментів державного регулювання зовнішньоторговельних потоків, котра ґрунтується на митному тарифі, що здійснює вартісний вплив на ціну товарів, переміщуваних через митний кордон, з метою створення ефективного балансу ринкових конкурентних переваг та надходження платежів до державного бюджету.

Головним елементом механізму тарифного регулювання служить митний тариф, що являє собою систематизований перелік ставок і товарів, котрі оподатковуються імпортом, експортом і транзитним митом, з наведенням способу нарахування ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок, знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності. Його можна розглядати також як конкретну ставку мита, що застосовується під час увезення певного товару на митну територію країни чи вивезення його. У даному разі поняття митного тарифу повністю збігається з поняттям мита при переміщенні товарів через митний кордон країни і може визначатись як вид митного платежу, що стягується з товарів і предметів, які переміщуються через митний кордон держави.

Аналіз застосування митного тарифу з огляду на товарну спрямованість дозволяє виявити такі тенденції: протекціоністське мито застосовується відносно товарів, які створюють значну конкуренцію вітчизняним виробникам, фіскальне застосовується відносно товарів, які виробляються в країні, але є достатньо конкурентоспроможними з товарами іноземного виробництва, преференційне поширюється на ті товари, які не виробляються у державі, і, відповідно, створюються сприятливі умови для їх імпорту.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Митний тариф як інструмент наповнення державного бюджету

Митно-тарифне регулювання зовнішньої торгівлі є класичним економічним методом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який застосовується в Україні з використанням таких інструментів: митний тариф, класифікація товарів відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, визначення країни походження товару, його митної вартості, а також застосування системи митних пільг та преференцій. Митний тариф як важливий інструмент зовнішньоекономічної політики держави виконує низку функцій в економіці. Серед них важливе значення в економіці України має саме фіскальна функція, яка проявляється через надходження коштів від сплати мита до бюджету, при чому роль мита у надходженні до Державного бюджету тим більша, чим менш розвинута економіка.

Таким чином, за умов транзитивної економіки зовнішні джерела надходжень до бюджету країни перспективніші, ніж внутрішні. За такої ситуації роль митниці як фіскального органу посилюється, тобто домінуючою функцією стає не регулятивна чи правова, а економічна – податкова, що потребує оцінки показників функціонування системи митно-тарифного регулювання та їх впливу на подальший розвиток зовнішньоекономічних відносин. Вагомим показником є митні надходження, економічні прогнози щодо якого відіграватимуть значну роль в удосконаленні митно-тарифної системи загалом [57, 149].

Ефективність застосування митно-тарифного механізму або окремих митно-тарифних заходів залежить від існуючого в державі нормативного порядку та правил митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У табл. 2.1 зведено дані щодо надходження у вигляді податків і зборів до державного бюджету країни, які стягуються згідно із заходами митно-тарифного регулювання в Україні.

Таблиця 2.1

Динаміка надходжень митних платежів до Державного бюджету України у 2007-2012 рр. (складено автором на основі [71-75])

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7
Перераховано ДМСУ до Державного бюджету України – усього, млн. грн.	54119,5	96047,2	83116,0	85911,6	114816,7	140300,0
У тому числі: <i>Мито, млн. грн.</i>	9880,5	12124,6	6707,9	8848,0	11771,9	13377,8
Питома вага мита у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %	18,3	12,6	8,1	10,3	10,3	9,6
<i>Податок на додану вартість (ПДВ), млн. грн.</i>	41699,8	80978,7	73148,7	73345,2	96014,1	116345,2
Питома вага ПДВ у загальних обсягах перерахувань до Державного бюджету, %	77,1	84,3	88,0	85,4	83,6	83,0
<i>Акциз, млн. грн.</i>	1332,1	2209,7	3023,9	3470,3	6743,8	10284,0
Питома вага акцизу у загальних обсягах перерахувань до Державного бюджету, %	2,5	2,3	3,6	4,0	5,9	7,3
<i>Єдиний збір, млн. грн.</i>	103,1	137,4	126,9	148,0	180,9	174,6
Питома вага єдиного збору у загальних обсягах перерахувань до Державного бюджету, %	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1
<i>Митні збори, млн. грн.</i>	1069,2	60,4	82,1	69,8	53,7	58,3
Питома вага митних зборів у загальних обсягах перерахувань до Державного бюджету, %	1,9	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7
<i>Інші збори, млн. грн.</i>	34,8	536,4	26,5	30,3	52,3	60,1
Питома вага інших зборів у загальних обсягах перерахувань до Державного бюджету, %	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0

На основі аналізу даних табл. 2.1 можна зробити наступні висновки:

1) протягом 2007-2012 рр. надходження митних платежів до державного бюджету України значно зросли. Так, у 2012 році вони становили 140300 млн. грн., що на 86180,5 млн. грн. більше, ніж у 2007 році, тобто їх сума зросла у 1,6 рази;

2) питома вага мита у загальних обсягах перерахувань до бюджету протягом аналізованого періоду зменшилась з 18,3% – у 2007 році до 9,6% – у 2012 році. Тобто у 2012 році цей показник становив на 8,7% менше, ніж у 2007 році;

3) сума податку на додану вартість протягом 2007-2012 рр. значно зросла. Так, у 2007 році вона становила 41699,8 млн. грн., а у 2012 році – 116345,2 млн. грн. Тобто відбулось зростання обсягу стягнення ПДВ протягом аналізованого періоду на 74645,4 млн. грн.;

4) у структурі надходжень митних платежів у 2012 році частка податку на додану вартість становила 83,0%. В порівнянні з 2007 роком вона зросла на 5,9%;

5) протягом 2007-2012 рр. сума акцизу, що надійшов до державного бюджету України, значно зросла. Так, у 2012 році його сума була у 7,7 рази більша, ніж у 2007 році. Питома вага акцизу у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету за аналізований період також значно зросла, і у 2012 році становила 7,3%;

6) сума єдиного збору у 2012 році становила 174,6 млн. грн., що у 1,7 рази більше, ніж у 2007 році. Однак його питома вага у загальних обсягах

перерахувань до державного бюджету протягом аналізованого періоду була майже не змінювалась і коливалась в межах 0,1-0,2%;

7) митні та інші збори у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету протягом аналізованого періоду становили незначну частку. Щодо їх абсолютного значення, то найбільша сума митних зборів надійшла у 2007 році (1069,2 млн. грн.), а найменша – у 2011 році (53,7 млн. грн.). Сума інших зборів найбільшою була у 2008 році і становила 536,4 млн. грн. У 2012 році цей показник дорівнював 60,1 млн. грн.

Для наочності нами побудовано діаграму, яка відображає динаміку структури митних платежів, що надходили до Державного бюджету України протягом 2007-2012 р. (рис. 2.1).

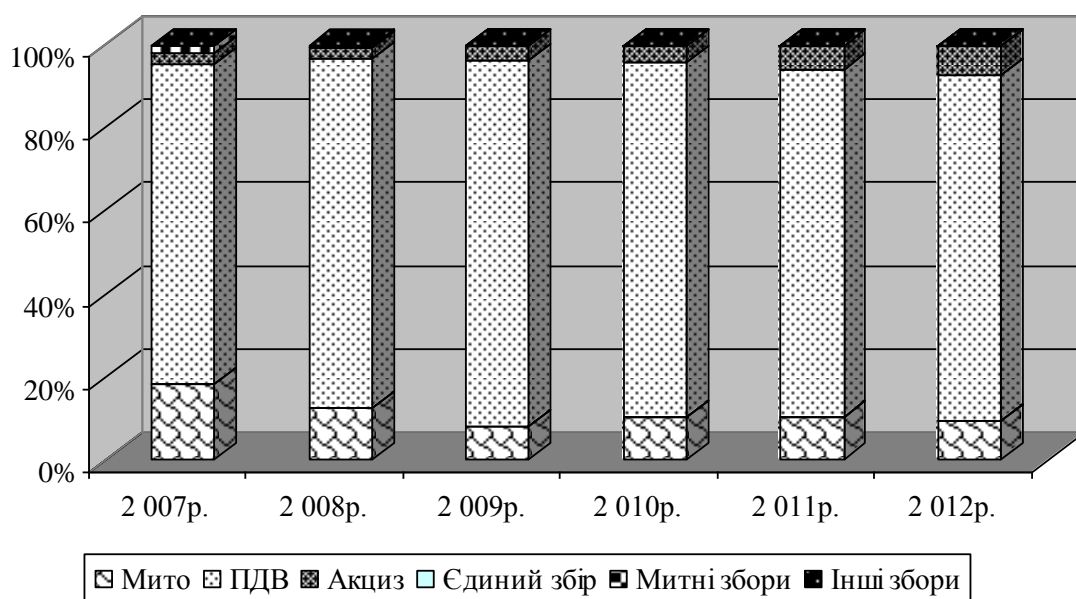

Рис. 2.1. Динаміка структури митних платежів, що надходять до державного бюджету України (складено автором)

На рис. 2.1 видно, що протягом аналізованого періоду суттєвих змін структури у сукупності митних платежів не відбулося, і найбільшу питому вагу у загальних обсягах перерахувань до бюджету займає ПДВ. Друга за величиною частка належить миту.

На даний час наповнення державної скарбниці є одним із пріоритетних напрямів діяльності митних органів України. З метою забезпечення виконання бюджетного завдання митними органами України виконуються ряд завдань, а саме:

- посилення контролю за повнотою бази митного оподаткування;
- недопущення заниження митної вартості товарів;
- попередження неправильного визначення класифікації товарів і країни їх походження [52, 139].

Основною передумовою зростання обсягів платежів, що адмініструються митними органами, є прискорення темпів економічного розвитку України та поживлення зовнішньоекономічної діяльності і зростання обсягів імпорту. У табл. 2.2 відображено динаміку надходжень від мита до державного бюджету України протягом 2007-2012 років.

Таблиця 2.2

Динаміка надходжень від мита до державного бюджету України
(складено автором на основі [1])

Рік	Доходи державного бюджету, млн. грн.	Надходження до бюджету від мита та митних платежів, млн. грн.	Частка митних платежів у доходах бюджету, %	Мито, млн. грн., у т.ч.:	Ввізне (імпортне) мито, млн. грн.	Вивізне (експортне) мито, млн. грн.	Частка надходження імпортного мита в доходах бюджету, %	ВВП, млн. грн.	Частка надходження імпортного мита у ВВП, %
2007	165939	54119,5	32,6	9880,5	9588,9	290,7	5,78	720731	1,33
2008	231931,9	96047,2	41,4	12124,6	11932,8	197,4	5,14	948056	1,26
2009	225319,9	83116,0	36,9	6707,9	6325,2	382,7	2,80	913345	0,69
2010	240615,2	85911,6	35,7	8848,0	8556,4	294,5	3,56	1082569	0,79
2011	314616,9	114816,7	36,5	11771,9	10462,8	1317,0	3,33	1302079	0,80
2012	346025,5	140300,0	40,5	13377,8	12985,8	392,0	3,75	1408889	0,92

Аналізуючи дані табл. 2.2, можна зробити висновок, що поряд із зростанням доходів державного бюджету України та надходжень до бюджету мита та інших митних платежів протягом 2007-2012 років зростає частка митних платежів у доходах держави з 32,6% – у 2007 році до 40,5% – у 2012 році. Протягом аналізованого періоду щорічно сума ввізного мита значно перевищувала суму вивізного мита. Так, у 2012 році надходження вивізного мита до бюджету держави були в 33 рази меншими, ніж надходження ввізного мита. Незначну частку експортного мита можна пояснити тим, що, по-перше, держава підтримує національного товаровиробника та прагне полегшити йому доступ до світових ринків, а, по-друге, тим, що українська продукція не може реально вплинути на світову кон'юнктуру цін через свою низьку конкурентоспроможність, а тому підвищення цін призведе лише до зменшення обсягів експорту [6, 112-114].

Частки надходження ввізного мита в доходах бюджету та у ВВП протягом 2007-2012 років також коливалися, що наглядно демонструє рис. 2.2.

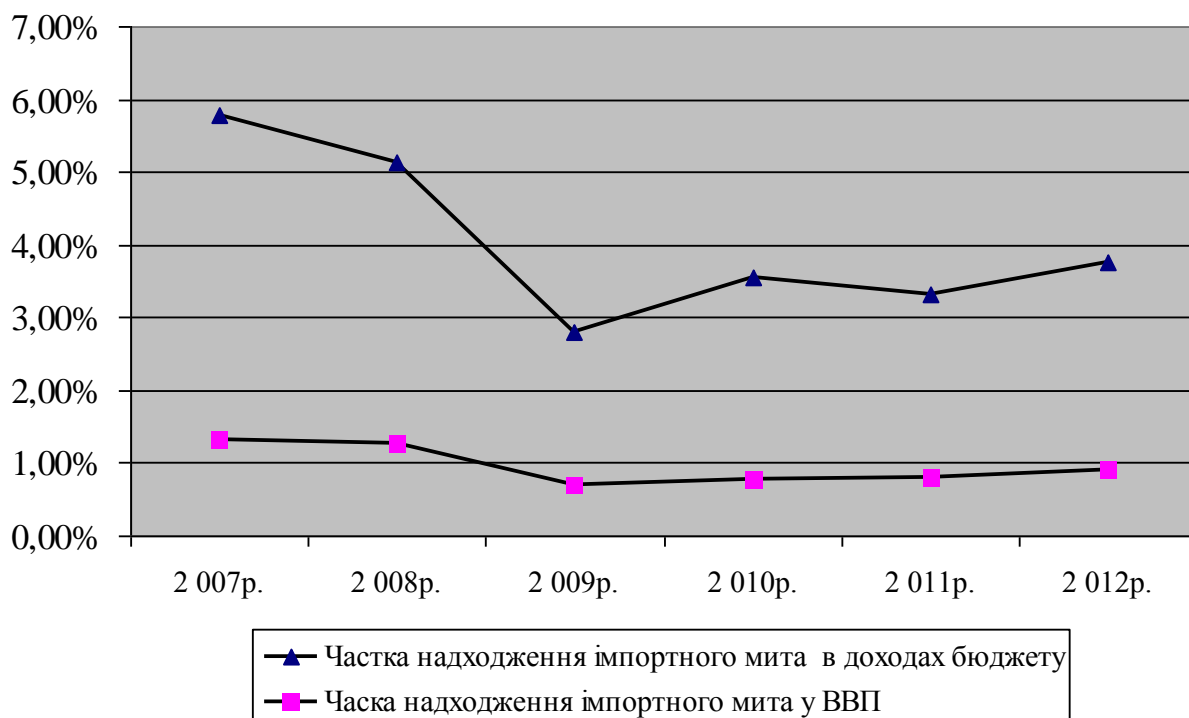

Рис. 2.2. Зміни питомої ваги імпортного мита в доходах бюджету та у ВВП (складено автором)

Як видно на рис. 2.2, у 2009 році спостерігається значне зниження частки надходження імпортного мита в доходах бюджету України у порівнянні з 2007 роком, однак вже з наступного року спостерігається її поступове зростання. Щодо частки надходження імпортного мита у ВВП держави, то тут в цілому спостерігається тенденція до падіння даного показника протягом 2007-2012 років.

При аналізі вищезазначених показників варто брати до уваги той факт, що після вступу України до Світової організації торгівлі у 2008 році по Митному тарифу України зменшилась середньоарифметична ставка ввізного мита. Зменшення ролі ввізного мита у формуванні дохідної частини державного бюджету України пояснюється також і значним падінням курсу гривні щодо американського долара. Девальвація гривні автоматично збільшила захисний ефект навіть невисоких ставок мита. Через зростання курсу долара подорожчали й імпортні товари, що призвело до зменшення імпортних поставок в Україну, і, відповідно, надходження від оподаткування імпортних операцій.

Світова фінансово-економічна криза, що розпочалась в кінці 2008 року, також негативно вплинула на стан платіжного балансу України. Зважаючи на це, Законом України від 4.02.2009 р. “Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення платіжного балансу України у зв’язку із світовою фінансовою кризою” були внесені зміни у кілька законів України, відповідно до яких було запроваджено тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита, яке справляється при митному оформленні товарів, у розмірі 13% [46, 3]. Введення додаткової 13%-ї надбавки до імпортного мита до низки товарів негативно вплинуло на ситуацію як з імпортом, так і з митними надходженнями. З моменту введення 13%-ї надбавки ринок фактично зупинився: імпортні товари, на які розповсюджувалася дана норма, майже перестали ввозитися. Так, за десять днів з моменту введення 13%-ї ставки додаткові відрахування до бюджету становили 28 млн. грн. Але втрати внаслідок фізичного зменшення імпорту цих товарних позицій досягали 35-40

млн. грн. щоденно. 18 березня 2009 року Кабінет Міністрів відмінив дію 13%-ї надбавки до мита на імпорт товарів, залишивши її тільки для автомобілів і холодильників [46, 3].

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що посилюється роль митного тарифу як регулятора розвитку національної економіки. З метою удосконалення адміністрування нарахування та сплати митних платежів слід здійснювати системний аналіз і поглиблене вивчення тенденцій у зовнішньоекономічній діяльності, пов'язаних зі справлянням податків і зборів, і вживати організаційні заходи, направлені на збільшення надходжень митних платежів до бюджету.

2.2. Оцінка ефективності митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні почало розвиватися з моменту набуття державної незалежності в 1991 році, коли ліквідується державна монополія на зовнішню торгівлю та змінюються принципи управління ЗЕД. Прийнятий в 1993 р. Єдиний митний тариф визначив такий рівень митного обкладання, який характеризував економіку України 90-х років як відкриту. Протягом 1995–2008 рр. відбулися значні зміни у структурі митного тарифу. Так, лише за 1998 рік питома вага комбінованих ставок була зменшена з 19,5% до 3,7%. Якщо характеризувати зміни, що відбулись за період 1994–2001 рр., то можна сказати, що Єдиний митний тариф був змінений Законами України і постановами Кабінету Міністрів України майже на 95 % [57, 150].

Необхідність розроблення нового Митного тарифу була викликана тим, що на той час був відсутній систематизований звід ставок ввізного мита, передбачений статтею 3 Закону України “Про Єдиний митний тариф”, а

Єдиний митний тариф було побудовано на застарілій системі кодування товарів, яка на той час практично не використовувалась у світі [28].

При підготовці проекту Митного тарифу України було враховано акти законодавства України, що регламентують основні засади зовнішньоекономічної діяльності, принципи митно-тарифної політики України, викладені в Концепції трансформації митного тарифу на 1996–2005 роки відповідно до системи ГАТТ/СОТ, чинні на той час ставки ввізного мита, тенденції імпорту товарів за 1996–1998 роки на рівні 9 знаків Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності

Відповідно до Закону “Про Митний тариф України” з 1 липня 2001 року в Україні набув чинності новий Митний тариф України [31]. З його запровадженням в Україні були здійсненні наступні заходи:

- встановлені ставки ввізного мита на рівні, що сприяє використанню важелів митно-тарифного регулювання у аспектах бюджетної політики та захисту національних товарних ринків;

- ставки мита на товари 1-24 групи та на підакцизні товари збережено на рівні, встановленому законами України;

- в основному ставки ввізного мита приведені у відповідність з Концепцією трансформації митного тарифу України на 1996–2005 роки згідно з системою ГАТТ/СОТ;

- в основу тарифної класифікації покладено Гармонізовану систему версії 1996 року, здійснена деталізація класифікаційної тарифної структури до 10-ти знаків;

- оптимізовано кількість встановлених специфічних та комбінованих ставок ввізного мита, виправлено неточності та помилки в кодуванні та текстовому описі окремих товарів.

Нові підходи в тарифному регулюванні, митній оцінці товарів, впорядкування тарифних преференцій до окремих країн та визначення країни походження товарів були закладені в Митному кодексі, прийнятому 11 липня 2002 року [54]. Подальша трансформація Митного тарифу була пов'язана з

переговорним процесом, що здійснювався Україною із вступу до Світової організації торгівлі, приєднання до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та на виконання відповідних Указів Президента України.

Протягом 2002–2004 року було суттєво зменшено рівень оподаткування ввізним митом товарів (середньоарифметична ставка ввізного мита сягала близько 10%), та не вирішено головної проблеми – це надмірна деталізація та значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари, що дозволяла суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності зловживати з класифікацією товарів та ухилятися від сплати податків у повному обсязі. Складнощі у застосуванні специфічних ставок мита існували щодо тих товарів, які встановлені з невірною базою оподаткування.

Відчутна різниця у ставках ввізного мита спонукала багатьох суб'єктів ЗЕД зловживати за рахунок неправильної класифікації товарів з метою ухилення від сплати податків у повному обсязі. Значна диференціація у ставках ввізного мита на готову побутову, аудіо-, відео-, комп'ютерну техніку та комплектуючі до них, яка різнилась у десятки разів, стимулювала масове ввезення комплектуючих елементів з подальшим тіншовим складанням цих товарів шляхом “викруткової” збірки та ухиленням від сплати податків. Ще одним аспектом, який негативно впливав на регулюючі та фіскальні функції ставок мита, являється значний обсяг пільг, передбачених чинним законодавством для окремих територій та галузей промисловості [20, 183].

Станом на 2002 рік діяло більше 13 Законів України, якими надано пільги підприємствам спеціальних економічних зон (далі – СЕЗ), територій пріоритетного розвитку (далі – ТПР), технопарків, а також 10 Законів України, якими надано пільговий режим оподаткування окремим підприємствам за галузевими ознаками таких галузей, як суднобудівна, автомобілебудівна, літакобудівна, космічна та поліграфічна. Зазначене призвело до того, що в Україну під виглядом реалізації інвестиційних та інноваційних проектів масово ввозилися товари, які у достатній кількості виробляються в Україні і на які встановлені високі ставки ввізного мита з метою захисту вітчизняного

виробника, зокрема сільськогосподарська та харчова продукція, хімічна продукція, транспортні засоби тощо.

Загальна сума умовно нарахованого митними органами ввізного мита на товари, що ввозились на території СЕЗ та ТПР у 2001 році склала 240 814,9 тис. грн., а за чотири місяці 2002 року вже склала – 179605,7 тис. грн. [57, 151]

Станом на 2003 рік середньоарифметична ставка ввізного мита по всій товарній номенклатурі становила - 10,54%, у тому числі:

- на промислові товари – 8,32%;
- на сільськогосподарські товари і товари харчової промисловості – 19,96%.

Протягом 2004 року опрацьовано 34 законопроекти щодо зміни ставок ввізного мита Митного тарифу України, якими передбачено виконання зобов'язань щодо тарифних поступок на сільськогосподарську та продовольчу продукцію, досягнутих в переговорному процесі вступу України в СОТ. За дорученням Кабінету Міністрів України, Мінекономіки разом з Держмитслужбою був підготовлений проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про Митний тариф України”, метою якого було приведення класифікації Митного тарифу до міжнародної основи (Гармонізованої системи опису та кодування товарів версії 2002 року) [31].

У той же час, оскільки ставки ввізного мита в запропонованому законопроекті залишалися на рівні діючого Митного тарифу, залишався ряд суттєвих проблем, які негативно впливали на стан митно-тарифного регулювання, зокрема:

- наявність ставок мита, установлених на фактично заборонному рівні;
- надмірна деталізація та значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари, що дозволяє суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності зловживати з класифікацією товарів та ухилятися від сплати податків у повному обсязі;
- складнощі у застосуванні специфічних ставок мита, які встановлені з невірною базою оподаткування. Наприклад, на товар за кодом УКТЗЕД 6303

згідно з УКТЗЕД 6303 “Фіранки, гардини та штори світлонепроникні; запони для ліжок”, ставка встановлена на рівні 5 Євро/за 1 шт. У той же час у цій позиції класифікуються гардини та штори, що поставляються у рулонах. Такі приклади непоодинокі; значна різниця між рівнем ставок мита на готову продукцію та її складові, що призводило до масового ввезення розібраної побутової техніки з подальшим тіньовим складанням цих товарів шляхом “викруткової” збірки [65, 75].

З метою вдосконалення митно-тарифного регулювання, зменшення податкового навантаження, встановлення прозорих умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення стабільності на споживчому ринку, а також на виконання міжнародних зобов’язань в рамках переговорного процесу по вступу України до Світової організації торгівлі, зафіксованих Консолідованою тарифною пропозицією Урядом протягом 2005 року було здійснено заходи зі зменшення ставок ввізного мита та усунення їх надмірної диференціації.

Вказані зміни вплинули на основні показники Митного тарифу станом на 2005 рік наступним чином: адвалерних ставок – 92,5 %, специфічних ставок – 5,8 %, комбінованих ставок – 1,7 %. Середньоарифметична (номінальна) ставка Митного тарифу на 2005 рік становила (за пільговими ставками) близько 5,32 %.

Протягом 2005 року структура Митного тарифу України змінилася завдяки прийняттю низки законів, щодо змін рівнів ставок ввізного мита. Прийняття цих законів змінило кількісне співвідношення нульових ставок ввізного мита до інших, відмінних від нульових. Крім того, у результаті зазначених змін 90 % товарних кодів Митного тарифу України до даного часу мають однакові рівні ставок пільгового та повного ввізного мита. Завдяки внесенню змін до Митного тарифу України, зовнішня торгівля України товарами у 2005 році, вперше за останні роки, характеризувалася значною легалізацією її тіньового сектору, так званого “сірого імпорту”. З кінця 2005

року і по початок 2007 року структура Митного тарифу України практично не змінювалася.

Станом на грудень 2007 року середньоарифметична ставка ввізного мита в адвалерному еквіваленті по всій товарній номенклатурі Митного тарифу України становила 5,37 %, що на 50,7 % менше порівняно з аналогічним показником Митного тарифу України у 2004 році. Також на грудень 2007 року, за розрахунками Мінекономіки, середньоарифметична ставка ввізного мита діючого тарифу на продовольчі товари становила 9,94 %. Середньоарифметична ставка ввізного мита на промислові товари становила 4,37 % [36, 75].

Кількість та структура тарифів України за діапазоном ставок представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Кількість та структура тарифів України за діапазоном ставок [50, 7]

Період	Діапазон ставок					Специфічна ставка	Комбінована ставка	Усього
	0	0,01-5,0	5,1-10,0	10,1-15,0	15,1-20 і вище			
04.05.2001	1796	3841	1713	690	698	1782	438	10958
- 30.11.2005	16,39%	35,05%	15,63%	6,37%	6,37%	16,26	4,0	100
01.12.2005	3501	3426	2155	883	422	671	196	11254
- 30.12.2007	31,11%	30,44%	19,15%	7,85%	3,75%	5,96%	1,74%	100
01.01.2008	3369	3402	2141	865	414	656	196	11043
- 15.05.2008	30,51%	30,81%	19,39%	7,83%	3,75%	5,94%	1,77%	100%
16.05.2008	4010	3304	2509	745	314	163	-	11045
- 15.01.2009	36,31%	29,92%	22,72%	6,75%	2,85%	1,48%	-	100%
з 16.01.2009	4028	3308	2475	762	322	163	-	11058
	36,43%	29,91%	22,38%	6,89%	2,79%	1,59%	-	100%

До чинного впродовж 2005–2007 рр. митного тарифу України входило понад 10,9 тис. тарифних ставок, із них 16,4% – у нульовому діапазоні, а 6,4% – вище 15%, тобто на рівні міжнародних тарифних піків. Подальші кроки тарифної політики, відповідно до вимог СОТ [50, 7], стосувались збільшення

майже вдвічі кількості ставок у нульовому діапазоні й кардинального зменшення пікових ставок (з 698 до 322 ставок, або у 2,2 рази) та специфічних ставок (з 1782 до 163, або у 10,9 рази), а також усунення комбінованих ставок (табл. 2.3).

Зміну структури митного тарифу України не можна трактувати однозначно як позитивне явище, проте слід зауважити, що використання адвалерних ставок сприяє спрощенню та прискоренню митних процедур, а відтак активному подальшому включенню України у світовий товарообіг, забезпечуючи стабільні надходження до державного бюджету в разі інфляції, що видається безумовно важливим з огляду на невтішні вітчизняні реалії, адже при інфляційних процесах використання специфічних митних ставок призводить до втрати захисної функції мита та зниження державних доходів в реальному вимірі при сталих обсягах імпорту. Окрім того, одним з важливих недоліків специфічного мита є необхідність регулярного перегляду та подальшої адаптації ставок мита внаслідок зміни цін, що уповільнює та ускладнює роботу митних органів. Оптимальним способом поєднання переваг обох способів нарахування мита було б комбіноване мито, однак Україна взяла на себе зобов'язання скасувати усі комбіновані ставки мита після приєднання до СОТ, таким чином відмовившись від досить дієвого та ефективного інструменту регулювання зовнішньоекономічної діяльності держави [1, 15].

Динаміка зміни обсягів імпорту товарів на митну територію України протягом 2007–2012 років, показана на рис. 2.3, вказує на те, що темпи зростання імпорту дещо вищі, ніж темпи зростання імпорту, оподаткованого митом, крім того, обсяги імпорту, звільненого від оподаткування, приблизно вдвічі перевищують обсяги імпорту, що оподатковується імпортом.

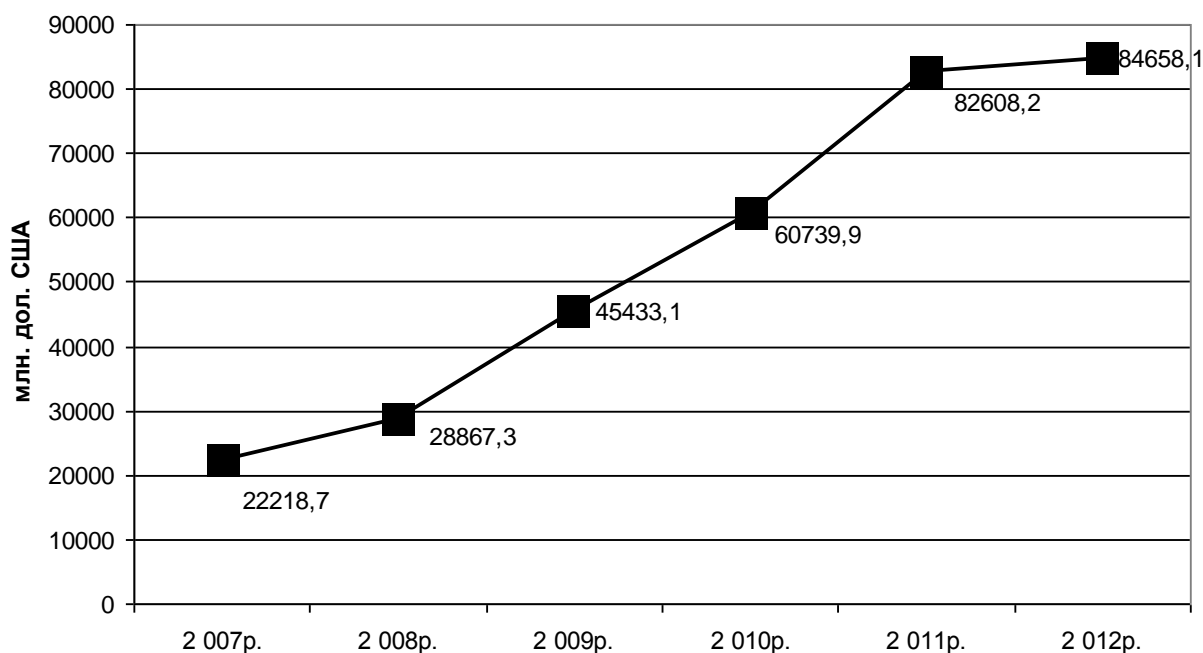

Рис. 2.3. Динаміка зміни обсягів імпорту товарів на митну територію України протягом 2007 – 2012 років (складено автором)

Водночас, протягом 2007–2012 років Держмитслужбою забезпечувалися умови для зростання обсягів нарахованого мита. Зменшення середніх показників рівня ввізного мита у Митному тарифі України сприяло стабільному та прогнозованому зростанню обсягів платежів, що надходили від митного оподаткування імпорту товарів. Для забезпечення повноти стягнення платежів до бюджету проводилася організаційна робота по збільшенню бази оподаткування шляхом посилення контролю за визначенням митної вартості, використанням податкових пільг, вексельних форм розрахунків, митним оформленням на підставі рішень судів.

Внаслідок вищевказаних змін середньоарифметична ставка ввізного мита по всій товарній номенклатурі Митного тарифу України на початку 2008 року становила (без урахування адвалерного еквівалента специфічних ставок ввізного мита) – 5,37 %, у тому числі:

– на промислові товари – 9,94 %;

– на сільськогосподарські товари і товари харчової промисловості – 4,37% [18].

Після вступу України до СОТ по Митному тарифу України середньоарифметична ставка ввізного мита зменшилася з 5,37 % до 4,72% (це без урахування адвалерного еквіваленту специфічних та комбінованих ставок ввізного мита). Зокрема після вступу до СОТ по 1 – 24 групах Митного тарифу середньоарифметична ставка становить – 8,67 %; по 24 – 97 групах Митного тарифу середньоарифметична ставка становить – 3,65 %.

В цілому, введення в дію ставок ввізного мита, передбачених зобов'язаннями України щодо СОТ призвело до лібералізації Митного тарифу України. На даний час у зведеному Митному тарифі України:

– кількість нульових ставок, серед пільгових ставок ввізного мита, збільшилася з 3369 до 4010 шт. (на 641 шт. більше), що становить 36,3% від загальної кількості ставок ввізного мита;

– кількість специфічних ставок ввізного мита зменшилася з 656 шт. до 163 шт. (у 4 рази менше);

– комбіновані пільгові ставки ввізного мита замінено на адвалерні ставки ввізного мита. Також у зведеному Митному тарифі України суттєво знижена кількість ставок, які мають заборонний рівень ввізного мита. Кількість товарних підкатегорій, на які ставки ввізного мита встановлено більше ніж на 15%, зменшилася на 24 % (з 414 шт. до 314 шт.) [57, 152].

Аналізуючи товарну структуру зовнішньої торгівлі України, можна зробити висновок, що вступ у СОТ негативно позначився на ній. Дійсно, крім того, що взагалі спостерігається значний дефіцит зовнішньоторговельного балансу, його структура також має негативні тенденції: частка експорту різного роду сировини неуклінно зростає в загальному обсязі, в той час, як частка готової продукції зменшується.

Щодо структури імпорту, то в ній значних змін не спостерігається, але це означає, що насамперед нема змін на краще, які б мали спостерігатися. Інакше

кажучи, дедалі більшою стає сировинна орієнтація України, що аж ніяк не є інтенсивним шляхом розвитку економіки.

Таким чином, однією з основних функцій митних органів при здійсненні державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності залишається фіскальна, реалізація якої дозволить створити ефективну та соціально направлену економіку, тому робота всіх митних органів, має бути зосереджена на вжитті організаційних заходів, направлених на пошук внутрішніх резервів щодо законодавчого збільшення кількості об'єктів та бази оподаткування з метою покращення ситуації та виконання завдань зі справляння податків і зборів у повному обсязі.

На сьогоднішній день митно-тарифна політика відповідає вимогам членства України у СОТ, при цьому вона є виваженою та направленою як на лібералізацію зовнішньої торгівлі та легалізацію тіньових потоків імпорту, так і на захист національного товаровиробника, а також на легалізацію торгівлі та збільшення надходжень до Державного бюджету. Ефективне використання цих стратегічних переваг участі у багатосторонній торговельній системі, подальша інтеграція економіки України в Європейський економічний простір мають стати одними із головних завдань зовнішньоекономічної політики нашої держави на найближчу перспективу.

2.3. Аналіз іноземного досвіду застосування митного тарифу

Об'єктивний процес зростання обсягів світової торгівлі та руху капіталу посилює значення держави, а саме – процесів регулювання зовнішньої торгівлі та руху капіталу в напрямі оптимізації процесів лібералізації та відстоювання національних інтересів. Механізм регулювання відбувається насамперед через використання тарифних та нетарифних методів, які широко застосовуються всіма країнами світу, незважаючи на загальну тенденцію до лібералізації зовнішньої торгівлі.

Європейський вибір України, зумовлений усвідомленням інтеграції як чинника сприяння державній незалежності, національній безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку, інтелектуальному прогресу, відновленню європейської сутності країни передбачає можливість вивчення досвіду різних країн світу для ефективного впровадження вимог СОТ щодо загальної лібералізації торгівельних стосунків, переходу від нетарифних до тарифних методів.

Найбільш широко нетарифні обмеження використовували якраз розвинуті країни. До середини 1990-х років у середньому 14% товарів, що імпортувалися країнами ЄС, США і Японією, зазнавали основних нетарифних обмежень: імпорتنних квот, добровільного обмеження експорту і антидемпінгових заходів. Тому однією з основних задач СОТ стало поступова відміна таких заходів і перехід до регулювання ЗЕД тільки тарифними методами (так звана тарифікація – заміна кількісних обмежень тарифами, що забезпечують еквівалентний рівень захисту).

Первісні домовленості Уругвайського раунду ГАТТ передбачали відносно розвинених країн скорочення середньозважених імпорتنних тарифів у торгівлі товарами по 99% тарифних позицій на 40% – з 6,2% до 3,7%; зниження ступеня охоплення нетарифними бар'єрами у відношенні країн, що розвиваються, з 18% до біля 5,5% від обсягу експорту 1992 р., що з врахуванням більш швидкого зростання у лібералізованому секторі склало б до 2005 р. 4,2% (для Східної Європи – відповідно з 21% до 5%). Стан митно-тарифного регулювання різних країн світу відображено у **додатку Б.** [14].

Розглянемо іноземний досвід митно-тарифного регулювання розвинутих країн. Так, митна політика США почала формуватися з 1913 р., коли В. Вілсон здійснив значне зниження тарифних ставок. Американський уряд почав впроваджувати політику низьких тарифних ставок, що передбачало відсутність підтримки низько конкурентних галузей: якщо галузь потребує захисту, значить її не слід взагалі підтримувати, з неї відбудеться відтік капіталу у високоприбуткові галузі. Це призвело до значного потоку імпорту товарів з

Японії у 70-х роках ХХ ст., особливо потерпало від цього американське автомобілебудування, в результаті цього США вдалися до квотування окремих груп товарів.

У зв'язку з виведенням виробництва у країни з дешевою робочою силою та відсутністю тарифних бар'єрів для товарів із країн з низькою собівартістю (насамперед, Китаю), в американських магазинах стає все менше і менше товарів із позначкою "зроблено в США". Для американців стало шоком виведення з країни виробництва джинсів "Леві Страус", продаж IBM торговельної марки портативних комп'ютерів "Think Pad" чи винесення виробництва мікропроцесорів до Європи та Східної Азії. В результаті у 2005 р. США мали рекордне від'ємне сальдо торговельного балансу понад 740 млрд. дол. США [82, 33].

В результаті в сфері зовнішньої торгівлі США здійснюють подвійний курс: спрямований на лібералізацію, а також на захист власного ринку. Протекціоністська політика проводиться вибірково: до країн, щодо яких застосовуються торгові заборони, належать Ірак, Сирія, КНДР, В'єтнам, Куба, Лівія. Поряд із розширенням торговельних стосунків на пріоритетних ринках Північної та Південної Америки і Тихоокеанського регіону в межах інтеграційних об'єднань НАФТА та АТЕС ще на початку ХХІ ст. укладаються угоди про добровільне обмеження експорту автомобілів, сталі, телевізорів, текстильних виробів і т.д., головним чином, з Японії і нових індустриальних країн в США і країн ЄС. Звичайно, такі експортні обмеження є не добровільними, а вимушеними: вони вводяться або в результаті політичного тиску країни-імпортера, або під впливом загроз застосування більш жорстких протекціоністських заходів (наприклад, порушення антидемпінгового розслідування).

Варто відзначити і те, що незважаючи на заклики Світової організації торгівлі про лібералізацію зовнішньої торгівлі, США використовують приховане (а то часом і явне) субсидіювання національних виробників у сільському господарстві, легкій промисловості і деяких інших галузях по

відношенню до країн, що розвиваються. Цей захід є зворотнім боком демпінгу, оскільки собівартість субсидованої продукції знижується, і вона експортується за дискримінаційно низькими цінами.

Масштаби використання цього інструменту яскраво ілюструє такі приклади. У 2001 році американські виробники бавовни одержали 4 млрд. дол. як підтримку від Відомства з видачі кредитів на виробництво первинних товарів (Commodity Credit Corporation). У результаті ціни на бавовну знизились на 25%, а регіон у Західній Африці, де доходи близько 11 мільйонів родин залежать від вирощування бавовни, втратив щонайменше 200 млн. дол. Виробництво кукурудзи в Мексиці знаходилось у кризовому стані, оскільки національні виробники навіть на внутрішньому ринку не в змозі конкурувати з американськими, що одержують 8 млрд. дол. субсидій на рік. Мексика не може ввести захисні мита, тому що вона є членом зони вільної торгівлі НАФТА. У 2002 році загальний обсяг субсидій американським фермерам склав 20 млрд. дол., що можна порівняти тільки з 40,4 млрд. євро субсидій, отриманих фермерами Європейського Союзу [8, 8].

Класичним прикладом субсидування несировинної галузі є підтримка Сполученими Штатами компанії “Боїнг”, а Францією – виробника літаків “Аеробус”. Між США і Францією існує негласна угода, що регламентує максимальний обсяг підтримки цим двом компаніям. ЄС і США по суті конкурують за право надання субсидій національним виробникам на розвиток відповідних технологій.

Японія – одна з найбільш відкритих країн світу: частка нульових тарифних ліній становить майже 50%, простий середній зв’язаний тариф – 3,5%, тарифні лінії з рівнем понад 15% – 1,8%, як видно з даних додатка А. Проте при цьому встановлено фактично заборонні ставки на деякі види товарів: рис – 444%, пшеницю – 193%, також високі ставки встановлено на молочні, м’ясні та нафтопродукти внаслідок низького рівня власного забезпечення сільськогосподарськими ресурсами та, відповідно, високих внутрішніх цін. 97% тарифних ставок в Японії є адвалерними. При цьому багато ставок

диференціюються залежно від застосованого методу визначення митної вартості. Понад третина товарів при імпорті не обкладаються митом, переважно – це сировина. Ще понад 45% товарних позицій оподатковуються за ставками менше 5%, і тільки 3% товарів оподатковуються ставками понад 30%, серед них текстильні товари, взуття та продукти харчування.

Японія дуже широко застосовує квотування (сільськогосподарська продукція, продукція рибальства) та інші методи нетарифного регулювання (національні технічні та інші спеціальні вимоги: системи сертифікації, інспекції якості товарів, вимоги техніки безпеки, екології, санітарно-гігієнічні та ветеринарні правила), проте при цьому майже не використовує компенсаційні та антидемпінгові ставки.

Також в Японії діє унікальна система податкових пільг для імпортерів: коли японські виробники імпортують сировину і проміжні товари для виробництва експортної продукції, імпортне мито, що стягується з використовуваних у виробництві компонентів, відшкодовується виробникам при здійсненні експортної операції.

Положення СОТ дозволяють уряду зберігати це відшкодування за умови, що розмір відшкодування не перевищує фактично сплаченого мита.

Як більшість розвинених країн, Японія використовує ефективне мито, спрямоване на захист виробників готової продукції для симулювання завозу сировини. При цьому перевага надається ескалації тарифів на рівні “сировина-напівфабрикати”.

Але у зв'язку із переважаючим профіцитом платіжного балансу, Японія використовує систему інструментів стимулювання імпорту, яка включає навіть податкові пільги імпортеру у випадку розширення обсягів імпортних закупівель [82, 34].

Щодо ЄС, то із середини 80-х років форсується рівень інтеграції країн Західної Європи з метою ліквідації понад 280 різних бар'єрів, які перешкоджали руху товарів, капіталів і робочої сили всередині ЄС.

З 1 січня 1993 року було знято практично всі тарифні та нетарифні перешкоди щодо руху товарів, послуг, капіталів та робочої сили між країнами Європейського Союзу.

У порівнянні з США та Японією ЄС має у 1,5-2 рази меншу частку нульових тарифних ліній, середній зв'язаний тариф у всіх практично однаковий – 3,5-4,1% проте 99% тарифних ліній в ЄС є адвалерними, рівень стандартного відхилення тарифу майже в 1,5 рази нижче, ніж в США та Японії, а частка тарифних ліній, що втричі перевищує середній рівень, втричі нижча, ніж в США і вдвічі – ніж в Японії, що демонструє **додаток Б**.

Німеччина, незважаючи на загальну тенденцію до лібералізації, використовує як тарифні, так і нетарифні інструменти. У табл. 2.4 – наведено диференціацію імпорتنих мит в Німеччині протягом 2010-2011 рр.

Таблиця 2.4

Диференціація імпорتنих мит в Німеччині в 2010-2011 рр.

Групи продуктів	Кінцевий рівень мита, %	Звільнення від мита, %	Максимум
1	2	3	4
Тваринні продукти	26,8	20,6	215
Фрукти, овочі	10,7	22,8	231
Чай, кава	6,9	27,1	88
Олія	5,6	48,2	113
Цукор та продукти	29,5	0	133
Тютюн	23,2	23,0	210
Бавовна	0,0	100,0	0
Інші сільськогосподарські продукти	5,1	67,1	120
Риба та рибопродукти	11,2	10,7	26
Мінерали та метали	2,0	49,6	12
Паливо	2,0	50,0	5

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4
Хімічні продукти	4,6	20,0	7
Деревина та папір	0,9	84,1	10
Текстиль	6,5	3,4	12
Одяг	11,5	0	12
Взуття	4,2	27,8	17
Неелектричні товари	1,7	26,5	10
Електричні товари	2,4	31,5	14
Транспортне обладнання	4,1	15,7	22

На основі даних табл. 2.4 можна зробити висновки про явний протекціонізм продукції аграрного сектору. В той же час серед в групі сировинних товарів рівень протекціонізму дуже диференціюється: на 100% звільнений від митам імпорт бавовни, на 84% – деревина, на 50% – паливо та мінерали та метали (причому рівень мита – 2%), на 48% – оливки, в середньому в групі сільськогосподарських продуктів безмитно можна завозити 67% імпорту.

Німеччина використовує і нетарифні інструменти. Так, в межах ЄС встановлені квоти для Португалії та Іспанії на імпорт зерна, некрупових інгредієнтів, до чого Німеччина ставиться досить критично, вважаючи, що іспанські виробники каш отримують несправедливі конкурентні переваги над усіма виробниками каш у Євросоюзі. Санітарні та фітосанітарні норми, що використовуються Німеччиною, обмежують імпорт із США, оскільки в Німеччині досить обережно ставляться до біотехнологічних продуктів харчування. Аргументується це тим, що за оцінкою Федерального міністерства сільського господарства та захисту прав споживачів 70-80% населення Німеччини проти біотехнологічної їжі [14, 83].

Тенденція лібералізації тарифних та нетарифних методів державного регулювання властива і країнам з перехідною економікою. Більшість таких країн у період реформування використовувала нетиповий (інверсійний) метод

регулювання зовнішньоторговельного сектору, оскільки реформи починались в умовах різкого товарного голоду на внутрішньому ринку та наявності значного грошового надлишку, не забезпеченого товарами. Тому переважали інструменти, що стимулювали імпорт, і обмежували експорт, що є нетиповим для світової практики. В результаті на середину 90-х рр. всі країни Центральної та Східної Європи мали дефіцит платіжного балансу, що характеризувало рівень розвитку національної економіки стосовно рівня розвитку головних секторів світової економічної системи.

Для всіх країн із перехідною економікою членство у СОТ стало першим кроком інтеграції у світові ринки і приєднання до міжнародної спільноти. Членство у СОТ сприяло лібералізації ринків, але не відіграло в цьому процесі визначальної ролі. Торговельні й інвестиційні режими встановлювалися під час переговорів про набуття членства в ЄС, регіональних договорів про вільну торгівлю, митних угод і угод про захист інвестицій між країнами. Лише у специфікації технічних, санітарних і фітосанітарних стандартів умови СОТ були більш жорсткими [24, 30].

Вплив зобов'язань СОТ на лібералізацію торговельних режимів був обмеженим, про що свідчать дані **додатка В**. Багато країн лібералізували свої внутрішні ринки незалежно від вимог світової торговельної організації, тому їхні зобов'язання перед СОТ навіть менш “ліберальні”, ніж фактичний рівень відкритості ринків.

Польща на сьогодні є членом Європейського Союзу і не може самостійно визначати митну політику та встановлювати митні тарифи. Крім того, значна частка зібраних митних зборів перераховуються до бюджету ЄС. Це було досить сильним ударом по польській легкій та харчовій промисловості, адже митні ставки ЄС на момент їх встановлення в Польщі були в середньому нижчими на 6%. Так, значно зріс імпорт взуття та текстильної продукції з Китаю, а також продукції харчової промисловості з країн колишнього СРСР. Таким чином, значна лібералізація імпорту призвела до від'ємного сальдо торговельного балансу.

Митна політика Словаччини подібна до митної політики решти країн – нових членів Євросоюзу: протекціонізм у 90-х роках ХХ ст. і стрімка лібералізація ринку в ХХІ. Проте країна застосовувала такий неординарний метод тарифного регулювання, як імпортна надбавка. Надбавку було введено додатково до ставок мита у 1999 р. у розмірі 7% з метою захисту національного товаровиробника та скасовано через неефективність та індиферентність на початку 2001 року.

Зі вступом до ЄС Словаччина різко зменшила свої імпортні тарифи і сьогодні з середньозваженою ставкою мита 1% є однією з найбільш ліберальних для імпорту країн у світі [82, 35].

Отже, дослідивши зарубіжний досвід митного-тарифного регулювання, можна зробити висновок, що загалом, незважаючи на загальну тенденцію до лібералізації зовнішньої торгівлі всіма країнами світу, інтенсифікація лібералізації міжнародної торгівлі наприкінці ХХ сторіччя не створила рівних умов для різних країн. Для України, як країни з менш розвинутою ринковою економікою в новій глобальній торговельній системі залишаються значні перешкоди для реалізації переваг вільної торгівлі, що насамперед визначається її інституціональною недорозвиненістю, відсутністю належного фінансового та кадрового забезпечення, обмежувальною діловою практикою транснаціональних компаній, які навіть у формально лібералізований торговельній системі мають можливість не допускати не бажаних для них учасників на найбільш динамічні ринки в сучасних секторах економіки, не кажучи вже про формування замкнених систем внутрішньокорпоративного обігу товарів і послуг.

Зберігається значна асиметрія в реальних (а не формально задекларованих) можливостях доступу на зарубіжні ринки, товарів і послуг. Ця асиметрія має тенденцію до збільшення в умовах зменшення ролі відносно простих (тарифних) форм протекціонізму і відносного збільшення значення більш складних і часто прихованих форм нетарифного протекціонізму. Тому сьогодні на порядок денний винесено проблему проведення нового раунду

багатосторонніх торговельних переговорів, де головні акценти мають бути перенесені на питання більш ліберального доступу до ринків розвинених країн, встановленні справедливих правил конкуренції на міжнародних ринках і при збереженні за менш розвиненими країнами можливостей проводити більш гнучку торговельну політику. Це передбачає можливості створення конкурентоспроможних галузей в Україні як за рахунок підтримки експортоорієнтованих виробництв, так і через зменшення імпортоємності економічного росту.

Висновки до розділу 2

Митний тариф як важливий інструмент зовнішньоекономічної політики держави виконує низку функцій в економіці. Серед них важливе значення в економіці України має саме фіскальна функція, яка проявляється через надходження коштів від сплати мита до бюджету, при чому роль мита у надходженні до Державного бюджету тим більша, чим менш розвинута економіка.

Однією з основних функцій митних органів при здійсненні державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності залишається фіскальна, реалізація якої дозволить створити ефективну та соціально направлену економіку, тому робота всіх митних органів, має бути зосереджена на вжитті організаційних заходів, направлених на пошук внутрішніх резервів щодо законодавчого збільшення кількості об'єктів та бази оподаткування з метою покращення ситуації та виконання завдань зі справляння податків і зборів у повному обсязі.

Для України сьогодні є актуальним винесення на обговорення проблеми проведення нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів, де головні акценти мають бути перенесені на питання більш ліберального доступу до ринків розвинених країн, встановленні справедливих правил конкуренції на міжнародних ринках і при збереженні за менш розвиненими країнами можливостей проводити більш гнучку торговельну політику. Це передбачає можливості створення конкурентоспроможних галузей в Україні як за рахунок підтримки експортоорієнтованих виробництв, так і через зменшення імпортоємності економічного росту.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МИТНО-ТАРИФНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЇЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Шляхи удосконалення сучасного митно-тарифного регулювання в Україні

Одним з ключових елементів зовнішньоекономічної стратегії України є вдосконалення системи митно-тарифного регулювання за рядом напрямів. Слід зазначити, що практичний аспект реалізації заходів митно-тарифного регулювання має багато проблем. Серед них, у першу чергу, можна назвати заплутаність і несистематизованість митного законодавства, яке містить багато колізій та багато важливих питань залишає неврегульованими.

На сьогодні залишається ряд суттєвих проблем, які впливають на стан митно-тарифного регулювання, зокрема:

- надмірна деталізація та значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари;
- встановлення специфічних та комбінованих ставок ввізного мита без урахування специфіки поставок товару (при визначенні бази оподаткування за такими ставками мита застосовується вага-брутто товару з урахуванням первинної тари);
- наявність значної кількості пільг зі сплати ввізного мита для окремих галузей та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- ігнорування галузевими міністерствами та відомствами основних принципів і підходів щодо підготовки законодавчих актів з питань митно-тарифного регулювання, зокрема підготовка ними пропозицій щодо деталізації товарів за комерційними назвами, маркою та призначенням для споживання в окремій галузі [58, 141].

З метою вирішення існуючих проблем, перш за все, вважаємо за доцільне надання права Кабінету Міністрів України встановлювати та змінювати ставки ввізного й вивізного мита. Запровадження такого порядку ґрунтується на необхідності оперативного реагування на зміни кон'юнктури як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, забезпечення захисту внутрішнього ринку та виконання міжнародних зобов'язань України.

Крім того, це дасть змогу своєчасно реагувати на запити іноземних держав щодо тарифних поступок під час проведення дво- та багатосторонніх переговорів і сприятиме інтеграції України до ЄС.

На користь залишення за Кабінетом Міністрів України права приймати рішення щодо зміни ставок ввізного мита свідчать, наприклад, результати переговорів з Комісією європейських співтовариств і підписання угод про торгівлю текстильною продукцією між Україною та Європейським Співтовариством.

Відсутність же можливості оперативного коригування ставок ввізного мита може призвести до порушення міжнародних зобов'язань України, що неприпустимо, та до відновлення застосування Комісією Європейського Союзу квот на українську текстильну продукцію відповідного зменшення обсягів її експорту. Існуюча довготривала процедура зміни ставок мита законами України та напружений графік роботи Митно-тарифної ради України не дають змоги здійснювати у короткі терміни вищезазначені заходи [68, 20].

Ще одним аргументом на запровадження такого порядку встановлення та внесення змін до ставок мита може служити те, що у більшості країн СНД, Західної та Східної Європи встановлення та зміни ставок мита належить виключно до компетенції виконавчої влади. Таким є приклад більшості країн СНД, зокрема, Російської Федерації, Республіки Казахстан, Туркменістану, Республіки Білорусь. У країнах Східної та Західної Європи: Литовській Республіці, Республіках Румунія, Болгарія, Угорщина – право встановлювати та вносити зміни до ставок імпортного мита надано урядовим структурам. У

країнах Європейського Союзу затвердження нових ставок мита здійснює Рада Міністрів ЄС [68, 21].

Запропоновані зміни в механізмі внесення змін до митного тарифу дадуть змогу уникнути необхідності прийняття тактичних рішень вищим законодавчим органом країни, що тягне за собою також і численні тіньові схеми прийняття подібних рішень шляхом лобіювання інтересів владних кіл та значно покращать швидкість адаптації митно-тарифної політики до мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища.

Крім того, слід розширити межі співробітництва між новоствореним Міністерством доходів і зборів, до складу якого ввійшли Державна митна служба і Державна податкова адміністрація, та Міністерством фінансів, а саме створити єдину доступну обом цим структурам центральну базу даних, яка буде містити оперативні дані щодо виконання державного бюджету, зобов'язань платників податків перед державним бюджетом, податкову історію учасників ЗЕД, що уможливить і спростить контроль за сплатою податків та зборів як при перетині митного кордону, так і всередині країни, а також нормативно-правову базу з митного, податкового та фінансового законодавства для внутрішнього користування працівниками Міністерства доходів і зборів, яка включатиме також і документи, не зареєстровані в Міністерстві юстиції.

Аналогічно до інформаційної бази даних доцільним є об'єднання підрозділів статистики в один діючий спільно для митної та податкової служб статистичний підрозділ з метою використання єдиного підходу та методології при побудові прогнозів податкових надходжень до дохідної частини бюджету.

Важливим кроком є також координація спеціалізованих навчальних закладів, що готують фінансистів, податківців та митників, яка полягатиме в обміні досвідом, веденні спільної науково-дослідної роботи, проведенні спільних наукових семінарів на науково-практичних конференціях з метою розширення кола досліджуваних проблем та пошуку оптимальних шляхів їх вирішення на практиці [64, 154–155].

Існують також проблеми щодо управління персоналом у митній системі, а саме щодо мотивації праці посадових осіб митних органів. Слід зазначити, що в той час, як усі розвинуті країни спрямовують близько 1,5% бюджетних коштів на фінансування митних органів, в Україні цей показник становить приблизно 0,8% витрат бюджету, що є недостатнім для розвитку матеріально-технічної бази митниць та забезпечення соціальної та матеріальної захищеності працівників митниць. Низький рівень оплати праці посадових осіб митних органів призводить до поширення корупції, зловживання службовим становищем або ж переходу до комерційних структур та розробки складних схем ухилення від оподаткування на основі набутих знань та досвіду роботи на митниці [67, 108].

Що стосується значної диференціації в розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари, то прикладами тут можуть бути діючі ставки ввізного мита на повністю автоматичні пральні машини, що залежно від завантаження ставки мита коливаються від 5 до 25%, на лічильники газові залежно від типорозміру – від 5 до 25%, на причепа та напівпричепа залежно від маси навантаження – від 0 до 20%, на горіхи залежно від маси упаковки ставка мита – від 0 до 20%, на чай залежно від маси упаковки – від 0 до 0,4 євро за 1 кг, на пшеницю – від 0 до 40 євро за 1 т. Відчутна різниця в ставках спонукає багатьох суб'єктів зловживати з класифікацією товарів з метою ухилення від сплати податків. А оскільки частка надходжень від імпортного мита становить близько 5% у доходах Державного бюджету, то ухилення від оподаткування та заниження митної вартості товару як об'єкта оподаткування можна розглядати як реальну загрозу бюджетним інтересам українського народу [58, 142].

Значна диференціація у ставках ввізного мита на готову побутову, аудіо-, відео-, комп'ютерну техніку та комплектуючі до них, яка різниться у десятки разів, призводить до масового ввезення товарів частинами з подальшим тіншовим складанням цих товарів шляхом “викруткової” збірки та ухиленням від сплати податків. У цьому напрямі необхідно продовжити роботу щодо оптимізації ставок ввізного мита, поступового їх зниження з метою

перетворення з фіскального елемента в елемент регулювання зовнішньоекономічної діяльності та захисту економічних інтересів вітчизняних виробників.

Можна внести такі пропозиції щодо уніфікації ставок ввізного мита на окремі однорідні товари, які, як правило, є характерними для даного виду зловживань. Вони стосуються таких товарів:

- лікарські засоби, розфасовані для роздрібної торгівлі;
- клеїльні засоби; поліетилен лінійний;
- плити, листи, плівки, стрічки та пластини з пластмаси;
- плитка та плити керамічні; склопакети;
- арматура, кріплення та шарніри для дверей, вікон і воріт;
- машини для збирання врожаю;
- машини й механізми для обмолоту;
- електричні кавоварки;
- люстри та інші електрично-освітлювальні прилади;
- труби та трубки з міді;
- частини та блоки до персональних комп'ютерів тощо.

Загалом уніфікація ставок мита, як повна, так і обмежена, є одним з найбільш ефективних способів боротьби з недостовірним декларуванням імпорту, оскільки застосування лише адміністративних заходів регулювання може сприяти поширенню корупційних схем, а повна уніфікація ставок мита є саме тим засобом, що ліквідує стимули до некоректного декларування. На жаль, повна уніфікація ставок імпортного мита є досить складною у сучасних умовах, оскільки потребує досягнення консенсусу між представниками влади та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з приводу митно-тарифної політики. Тому найбільш доцільною видається часткова уніфікація ставок мита, що має на меті балансування інтересів держави, споживачів, внутрішніх виробників та імпортерів. І хоча протягом останніх років постійно проводяться реформи в галузі митно-тарифного регулювання, у процесі яких знижуються ставки мита на товари, які традиційно були об'єктом заниження митної вартості

та ухилення від оподаткування, все ж залишається ще ряд товарів, які несуть ризики нелегального ввезення через надвисокі ставки податків (автомобілі, побутова техніка тощо), тому є широкі можливості для подальшої уніфікації ставок імпортного мита [2].

Іншим аспектом регулювання зовнішньої торгівлі, що впливає на регуляторні та фіскальні функції митно-тарифного регулювання, є значний обсяг пільг, передбачених чинним законодавством для окремих територій та галузей промисловості.

На сьогодні діє велика кількість законів України, якими надані пільги підприємствам територій пріоритетного розвитку, технопаркам та підприємствам за галузевими ознаками (суднобудівна, автомобілебудівна, літакобудівна, космічна, поліграфічна).

Особливе занепокоєння викликає ситуація з товарами, що без обкладення податками ввозяться в рамках інвестиційних проектів технопарками. Переліки цих товарів не затверджує Кабінет Міністрів України та в більшості випадків вони не узгоджуються з профільними міністерствами.

Зазначене призвело до того, що в Україну почали під виглядом реалізації інвестиційних та інноваційних проектів масово завозити товари, які в достатній кількості виробляються в Україні і на які встановлені високі ставки ввізного мита з метою захисту вітчизняного виробника (сільськогосподарська та харчова продукція, хімічна продукція, транспортні засоби тощо). Тому порядок надання митних та інших пільг інноваційно активним підприємствам потребує подальшого вдосконалення як на державному (шляхом внесення змін до законодавчої бази та створення більш жорстких вимог до інноваційних проектів), так і на місцевому рівнях, під час здійснення митного оформлення високотехнологічного обладнання та інноваційної продукції з метою уникнення безпідставного надання пільг щодо сплати митних податків для реалізації інноваційних проектів.

Наступним перспективним напрямом роботи митних органів України є визначення та використання спрощеного порядку застосування процедур

митного оформлення щодо деяких підприємств-резидентів. Зважаючи на тривалий час створення нормативно-правової бази цього питання, Держмитслужбою України було запроваджено з січня 2007 р. вдосконалений тимчасовий механізм застосування щодо вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності спрощеного порядку застосування процедур митного оформлення товарів у рамках реалізації укладених ними міжнародних торговельних угод. Відповідно до цього механізму режим сприяння було застосовано до вітчизняних 247 підприємств, при цьому підприємства мають такі переваги при здійсненні зовнішньоекономічних операцій:

- товари на митному ліцензійному складі можуть зберігатися під митним контролем з накладенням пломби власника митного ліцензійного складу (далі – МЛС) без накладення митного забезпечення;

- при розміщенні та випуску товарів на/з МЛС присутність уповноважених службових осіб митного органу не обов'язкова;

- розміщення на МЛС товарів, що підлягають експортному контролю, здійснюється за рішенням начальника митниці без погодження з Держмитслужбою;

- при переміщенні через митний кордон України окремих видів товарів, для яких встановлено обов'язкову подачу попередньої вантажної митної декларації, не проводиться оформлення такої декларації. Підставою для переміщення через митний кордон України таких товарів є оформлення попереднього повідомлення;

- дозволяється спільне зберігання (до 30 діб) товарів, оформлених у відповідному митному режимі, з товарами, які перебувають під митним контролем на складах тимчасового зберігання;

- не застосовується обов'язковий лабораторний контроль товарів у разі відсутності спрацювання профілів ризику;

- підприємства, щодо товарів яких встановлений спрощений порядок застосування процедур митного оформлення, подають митному органу попереднє повідомлення в електронному вигляді у порядку, встановленому

Інструкцією із заповнення та використання попереднього повідомлення в електронному вигляді [91, 184].

На цей час митними органами України вживаються заходи щодо поновлення режиму сприяння окремим підприємствам-резидентам з метою виконання Україною міжнародних конвенцій та угод, до яких вона приєдналася, у тому числі до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур і Рамкових стандартів безпеки і полегшення світової торгівлі.

Таким чином, подальший розвиток митної справи пов'язаний зі спрощенням митних процедур на кордоні та перенесенням детальної перевірки виконання вимог законодавства в галузі митної справи на пізніший термін, вже після безпосереднього ввезення товару, під час здійснення постаудиту спеціальними підрозділами митних органів.

У зв'язку із цим надзвичайно важливого значення набуває вдосконалення методики проведення митного аудиту, визначення суб'єктів ЗЕД, що зазнають потенційно найбільших ризиків з погляду порушення митного законодавства, розширення прав митних органів на перевірку фінансово-господарської діяльності підприємств як одноосібно, так і спільно з податковою службою. Саме завдяки впровадженню дієвої системи контролю за товарами після випуску їх у вільний обіг митні органи зможуть повною мірою виконувати покладені на них регуляторні та фіскальні функції, забезпечувати економічну безпеку держави [90, 60].

Отже, можна зробити висновок, що шляхами удосконалення митно-тарифного регулювання в Україні можна визнати:

- уніфікацію порядку справляння мита (ввізне/вивізне мито, особливі види мита (спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне));

- посилення контролю органів державної влади над наданням митних пільг з метою уникнення безпідставного звільнення від оподаткування;

– створення чітко регламентованого механізму застосування спрощеного порядку застосування процедур митного оформлення та розширення прав митних органів під час проведення митного постаудиту;

– надання права Кабінету Міністрів України встановлювати та змінювати ставки ввізного й вивізного мита та сприяти розширенню співпраці між міністерствами й відомствами, які займаються адмініструванням податків і контролюють цей процес;

– підвищення статусу Митно-тарифної ради шляхом формування її складу Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України на пропорційній основі та одночасною заборonoю схвалення будь-яких нормативно-правових актів з питань митно-тарифного регулювання без їх попереднього схвалення Митно-тарифною радою України.

Вказані вище заходи мають сприяти виконанню основного завдання держави, яке полягає в тому, щоб забезпечити умови для стабільного розвитку економіки на основі накопичення та ефективного використання конкурентних переваг, використовуючи всі чинники та залучаючи всі можливі ресурси.

Практичним підсумком діяльності держави має стати загальнонаціональна програма підвищення конкурентоспроможності української економіки, у якій необхідно передбачити посилення участі України у міжнародній кооперації та спеціалізації з урахуванням національних інтересів.

3.2. Адаптація митно-тарифної системи України до міжнародних вимог

З часу надбання Україною незалежності одним з найважливіших державних питань стало визначення напрямів діяльності митної системи з урахуванням необхідності захисту вітчизняних інтересів та дотриманням міжнародних вимог при реалізації митно-тарифної політики.

Митно-тарифна система регулювання зовнішньої торгівлі України сприяє забезпеченню відповідно до світових стандартів та критеріїв оптимальних параметрів відкритості української економіки. Дотримання цих стандартів підвищить рівень економічної безпеки держави, забезпечить узгодження внутрішньої та зовнішньої економічної політики, сприятиме інтеграції України до світового економічного простору, поглибленню її співпраці з іншими державами.

Принципи та засади формування сучасної системи митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі незалежної України відображають історичний досвід становлення та розвитку митного тарифу одночасно з урахуванням принципів та норм міжнародного права. З часу проголошення незалежності України і до цього моменту спостерігається тенденція розвитку нормативно-правової бази регулювання зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі й митно-тарифного регулювання, але цей процес потребує удосконалення законодавства та механізмів його застосування.

В умовах лібералізації регуляторної політики України її митно-тарифна система постійно перебуває у процесі вдосконалення з метою відповідності стандартам Всесвітньої митної організації (ВМО) та перспективної адаптації до європейських вимог. Прийнята 29 жовтня 2010 р. Колегією Державної митної служби України Концепція реформування митної служби України “Обличчям до людей” спрямована на її модернізацію у напрямі відповідності міжнародним стандартам [24, 31].

Стратегією інтеграції України до ЄС, затвердженою Указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615, визначено основні положення зовнішньоекономічних пріоритетів щодо інтеграції України до Європейського правового та глобального міжнародного простору, мету та стан адаптації митного законодавства до даних інтеграційних процесів [86].

Варто підкреслити, що певні кроки на шляху інтеграції та імплементації вітчизняного митного законодавства вже зроблено, адже основною умовою інтеграції України в ЄС був вступ до Світової організації торгівлі, який

відобразився на характері митного законодавства, діяльності митної системи України та особливостях державного управління митною справою.

Проте подальшого вирішення потребують проблеми пристосування та виконання європейських вимог та норм митного законодавства. При цьому корекції потребує практично більшість нормативно-правових актів митного законодавства, організаційна структура митної системи України, митна інфраструктура, якість митного сервісу, робота з особовим складом митних органів.

Як справедливо стверджує Доротич С. І., висвітлення процесів адаптації митної системи України до європейських вимог доцільне в двох напрямках:

- адаптації митного законодавства України до європейського митного законодавства, митно-тарифної політики України до митно-тарифної політики Європейського Союзу;
- адаптації митної системи до європейських вимог, Всесвітньої митної організації та Світової організації торгівлі.

Перший напрям, на думку Доротича С. І., є визначальним, адже саме законодавство, на відміну від вимог, має об'єктивний характер і характеризується відносною сталістю, у той час як вимоги носять суб'єктивний характер і постійно змінюються залежно від ситуації [21, 7].

Варто зазначити, що митна політика ЄС на сучасному етапі розвитку спрямована не тільки на захист національної економіки держав-учасників, але і на стимулювання її розвитку, зокрема реалізації завдань економічного співробітництва і усунення жорстокої конкуренції шляхом спрощення митних формальностей.

На нашу думку, у процесі адаптації митно-тарифної системи України до європейських вимог корисним буде врахування досвіду країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). В ході початого на рубежі 90-х рр. минулого століття переходу до ринкової економіки країни ЦСЄ виконали значну роботу по модернізації митних систем у напрямі їх кращого пристосування до процесів інтенсивної ринкової трансформації, а також гармонізації і уніфікації з

аналогічними системами країн Євросоюзу.

Основні зміни митно-тарифних систем країн ЦСЄ у роки реформ пов'язані з гармонізацією і уніфікацією з аналогічними системами у країнах Євросоюзу. Заявивши вже в перші роки системних реформ про бажання інтегруватися з ЄС, ці країни стали орієнтуватися на стандарти законодавства, заходи тарифного і нетарифного захисту, митний інструментарій і процедури цього угруповання. У 90-ті роки були прийняті нові закони, гармонізовані з правовою базою ЄС, на які і стала спиратися митна система країн ЦСЄ: Митний закон Чехії № 13/1993, Закон № 100/1995 про митний кодекс, митну процедуру і митну адміністрацію Угорщини, Митний закон Словаччини № 180/1996, Митний кодекс Румунії (Закон № 141/1997), Митний кодекс Хорватії (прийнятий в 1999 р.) і ін. Новий митний тариф, який набув чинності в більшості країн на початку 90-х рр., був заснований на Комбінованій номенклатурі (Combined nomenclature), вживаній також країнами ЄС [21, 10].

Передвступний період супроводжувався істотною модернізацією митних служб, пов'язаною з необхідністю забезпечення організаційної, функціональної і технічної сумісності з аналогічними службами інших держав ЄС. До моменту вступу до Євросоюзу митні служби країн ЦСЄ стали в основному відповідати вимогам ринкової економіки, критеріям і правовим нормам ЄС. Реалізація міжнародних домовленостей і дотримання правил світової спільноти, контроль за виконанням міжнародних зобов'язань з боку Генеральної ради ВМО і Комісії ЄС зробили митно-тарифну систему країн ЦСЄ стабільною і підвищили її прозорість. Це полегшило доступ іноземних товарів на внутрішній ринок, збільшило привабливість країн регіону для імпортерів і інвесторів, прискорило розвиток торгівлі. За роки реформ митна служба перетворилася на один з найважливіших державних органів, активно впливаючих на господарське життя країн ЦСЄ. Митно-тарифна система стала не тільки захищати внутрішній ринок і національного виробника, але й стимулювати зростання зовнішньоторговельного обігу, сприяти структурній перебудові виробництва.

Уніфікація національного митного законодавства з правовими нормами ЄС була прискорена переговорним процесом про приєднання до ЄС по розділу “Митний союз”, розпочатим в кінці 90-х років. У його ході Європейська комісія проводила оцінку і порівняння прогресу країн в ухваленні митного законодавства і модернізації митної служби. Гармонізація і уніфікація із законодавством ЄС, приєднання до нових міжнародних домовленостей, розвиток економічної ситуації стали причиною подальших змін митного законодавства у країнах ЦСЄ. Основні зміни митних систем містили:

- зниження рівня митного протекціонізму;
- спрощення митних процедур і формальностей для добросовісних учасників ЗЕД;
- посилення захисних функцій у зв’язку із зростанням зовнішніх загроз і необхідністю дотримання міжнародних домовленостей;
- підвищення стабільності і відкритості [24, 32].

В умовах широкої лібералізації господарської і зовнішньоекономічної діяльності, інтенсивного включення до світового господарства відбулося значне ускладнення систем митно-тарифного регулювання країн ЦСЄ. Обсяг роботи, обов’язки, повноваження і функції митних органів значно зросли. Це потребувало збільшення кількості співробітників, створення нових організаційних підрозділів, зміни системи управління. За роки реформ митна служба країн ЦСЄ перетворилася на один з найважливіших державних органів, що активно впливає на господарське життя. Митно-тарифні системи стали не тільки захищати внутрішній ринок і національного виробника, забезпечувати доходи державного бюджету, але й сприяти зростанню зовнішньоторговельного обігу і його структурній перебудові, стимулювати надходження інвестицій.

З моменту вступу до Євросоюзу країни ЦСЄ стали застосовувати Митний кодекс (Community Custom Code), митну політику, єдині тарифні квоти (встановлювані ЄС), а також єдині правила походження товарів і правила транзиту. Створення ринку з одним торговим режимом підвищило передбачуваність і впорядкованість відносин третіх країн з державами ЦСЄ.

Зміна правової бази супроводжувалася серйозною організаційною перебудовою митних служб, зміною дислокації митних постів (більшість зовнішніх митних кордонів цих країн стала внутрішніми кордонами Євросоюзу), а також модернізацією митної інформаційно-технічної системи країн ЦСЄ [36, 115].

Отже, можна зробити висновок, що Україні доцільно перейняти досвід країн ЦСЄ стосовно формування митних систем в умовах переходу до ринкової економіки, а саме:

- зниження митного протекціонізму;
- спрощення митних процедур;
- скорочення формальностей, пов'язаних з транскордонним рухом товарів;
- розвиток електронного декларування;
- протидія корупції в митних органах;
- удосконалення технічного забезпечення та структури митниць;
- запровадження єдиної автоматизованої системи транзиту країн ЄС і ЄАВТ (Європейської асоціації вільної торгівлі) митного контролю за здійсненням єдиної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy), збору і обробки статистичних даних про торгівлю з країнами ЄС за системою Intrastat;
- орієнтацію на правові стандарти, заходи тарифного і нетарифного захисту, митний інструментарій розвинених країн і СОТ, що сприяють формуванню ефективної, стабільної і прозорої системи митно-тарифного регулювання країн з перехідною економікою;
- об'єднання митної служби з податковими органами і створення єдиної податково-митної служби, що дозволяє здійснювати одноманітний і ефективний контроль за всім податковим апаратом.

Зауважимо, що процес об'єднання податкової та митної служб України у складі окремого Міністерства доходів і зборів уже розпочато.

З метою адаптації митно-тарифної системи України до європейських вимог мають реалізовуватись наступні інституціональні механізми державного управління:

- правовий;
- організаційний;
- технологічний;
- кадровий.

При цьому зауважимо, що інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських та міжнародних стандартів – це система дій, спрямована на пристосування національних норм, організаційної структури, кадрової політики у митній системі України до європейських вимог та стандартів ЄС та ВМО [21, 11].

Основою правового механізму є адаптація національних норм, уніфікація і гармонізація митного законодавства. Здійснюючи міжнародне митне співробітництво у межах Всесвітньої Митної Організації, а також Європейської Економічної Комісії ООН – міжнародних організацій, під егідою яких і відбувається розроблення та прийняття більшості міжнародних договорів з митних питань, Україна стала учасницею значної кількості міжнародних митних конвенцій. Визначивши і проголосивши пріоритетним напрямом зовнішньої політики інтеграцію до Європейського Союзу, Україна, як і інші кандидати в члени ЄС, взяла на себе зобов'язання щодо поступового приведення національного законодавства у відповідність до існуючого в Європейському Союзі. При цьому адаптація національного законодавства України до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм має здійснюватися з огляду на національні інтереси України, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства.

Варто зазначити, що прийняття Митного кодексу України від 13.03.2012 р. № 4495-VI є значним кроком на шляху адаптації митно-тарифної системи України до міжнародних вимог. Передусім його метою є забезпечення відповідності митного законодавства України зобов'язанням, що випливають із

договорів про співробітництво нашої держави з питань митної справи. У світлі вимог Європейського Союзу щодо стратегії митної політики визначаються структура та організація діяльності митної служби України (ст. 543–550). Чітко регулюються принципи взаємовідносин митних органів з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також суб'єктами підприємницької діяльності (ст. 558–562). У Митному кодексі були закріплені положення щодо міжнародного співробітництва з питань державної митної справи (ст. 563–567) [55].

Однак процес оптимізації законодавства України у митній сфері не можна вважати завершеним. Адаптація митного законодавства України – пріоритетна сфера, визначена ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. (УПС) [85] і Загальнодержавною програмою адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС від 18.03.2004 р. (розд. V) [27].

Відповідно до вказаних документів на першому етапі адаптації необхідно здійснити низку заходів:

а) забезпечити розробку глосарія (словника) термінів *acquis communautaire* для адекватності їх розуміння й уніфікованого застосування у процесі адаптації, розробити єдині вимоги до перекладів відповідних митно-правових актів на українську мову, створити її централізовану систему;

б) провести порівняльно-правове дослідження відповідності митного законодавства України нормам і стандартам європейського митного права;

в) створити загальнодержавну інформаційну мережу з питань європейського митного права, забезпечити вільний доступ до неї учасників адаптації законодавства;

г) удосконалити систему навчання й підвищення кваліфікації працівників митних органів з питань європейського митного права, включаючи розроблення й затвердження відповідних навчальних програм;

д) вжити заходів щодо опрацювання й затвердження парламентом та урядом України механізму підготовки планів-графіків адаптації митного

законодавства й моніторингу їх виконання;

е) на підставі вивчення й узагальнення відповідного досвіду держав Західної Європи створити ефективний механізм адаптування митного законодавства, у тому числі по перевірці проектів законів України та інших нормативно-правових актів щодо їх відповідності *acquis* ЄС.

На другому етапі процес адаптації українського митного законодавства зосереджуватиметься на таких завданнях, як перегляд останнього у сферах, визначених ч. 2 ст. 51 УПС, з метою забезпечення його якнайближчої відповідності законодавству ЄС (а) і створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС і підготовка до асоційованого членства в Євросоюзі (б).

Третій етап адаптації залежатиме від укладення Угоди про асоційоване членство України в ЄС і включатиме період підготовки розширеної програми гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС з метою забезпечення інтеграції України до спільного Європейського ринку.

Більшість проблем, виникаючих сьогодні, зумовлені неоднозначністю, а інколи й суперечливістю чинних нормативно-правових актів, що регламентують окремі інститути митно-тарифної політики. Цих проблем можна уникнути, створивши в митній сфері прозорі й вигідні для всіх учасників митних відносин “правила гри” на засадах соціального партнерства із одночасним посиленням боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил. Це і є головним завданням адміністрування митного законодавства, до якого варто включати елементи європейської митно-правової системи:

– моніторинг і систематизований облік національної і міжнародної нормативно-правової бази з питань митної справи;

– фаховий підхід до розробки й реалізації нормативно-правових актів, спрямованих на адаптацію (уніфікацію) митного законодавства;

– системний підхід до митно-правового захисту економічних інтересів суспільства й держави;

– становлення й розвиток адміністративно-правового оскарження поряд зі створенням адміністративної юстиції, яке має реалізовуватися на базі

встановлених законом матеріальних норм та у відповідних процесуальних формах [18].

Держава й її органи мають бути гарантом забезпечення повноцінної реалізації прав, свобод і законних інтересів особи і громадянина у митній системі України.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що пріоритетами розвитку митно-тарифної системи України відповідно до європейських та міжнародних стандартів є: вдосконалення митної політики “Україна – ЄС”; поліпшення національної митної інфраструктури; модернізація пунктів перетину митного кордону; спільне розв’язання проблеми адаптації митного законодавства України до європейських норм і стандартів, створення для цього відповідних політичних, економічних та організаційно-правових засад; удосконалення організаційної структури митної системи; спрощення митних процедур.

3.3. Вдосконалення митно-тарифного регулювання шляхом впровадження інформаційних технологій

Сучасний етап розвитку економіки характеризується для України постійним зростанням обсягів міжнародної торгівлі, ускладненням та посиленням динаміки торговельних процесів, посиленням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниженням національних торговельних бар’єрів. Як нами зазначалось вище, з метою забезпечення безпеки країни і захисту загальнонаціональних інтересів будь-яка держава здійснює митно-тарифне регулювання ЗЕД, вирішуючи такі задачі:

- мобілізація коштів у розпорядження держави;
- встановлення ставок експортних та імпорتنих мит на товари, що переміщуються через митний кордон держави;

- встановлення заборон і обмежень на ввіз і вивіз товарів;
- ліцензування і видача дозволів на ввезення і вивезення окремих товарів.

Таким чином, митно-тарифне регулювання є одним з найбільш значущих важелів управління ринковою економікою держави. Однак сьогодні існуюче регулювання не відповідає стандартам ГАТТ/СОТ. Перш за все, це відставання митного контролю від сучасних потреб пропускну здатності та світових стандартів контролю товарів. Тривалий час займають митний огляд та період очікування визначення митної вартості. Розраховуючи митну вартість, що є базою оподаткування імпортованих товарів, іноді виникають розбіжності митних органів та інтересів учасників ЗЕД. Нерегулярне надання Торгово-промисловою палатою потрібної інформації до митних органів України та недотримання порядку заповнення сертифікатів створюють низку спірних питань при визначенні країни походження товарів. Корупційні діяння в митних органах призводять до зменшення надходжень до державного бюджету [65, 76].

Ми вважаємо, що одним із засобів вирішення перелічених проблемних питань є впровадження електронного декларування і документообігу та створення при цьому уніфікованої бази нормативних і довідкових документів, системи автоматизованого збору, збереження і обробки інформації, а також запровадження автоматизації митних процедур. Це дозволить швидше і якісніше здійснювати ЗЕД, що, в свою чергу, збільшить кількість надходжень до державного бюджету.

Проблема вдосконалення митно-тарифного регулювання шляхом впровадження інформаційних технологій є не тільки актуальною з точки зору нагальності її розв'язання, а й достатньо новою серед існуючих напрацювань та запропонованих наукових концепцій.

Проаналізуємо ефективність використання сучасних електронних технологій на митниці в зарубіжних країнах. Так, в Японії автоматизована комп'ютерна система (NACCS) пов'язує воедино митні служби та учасників ЗЕД. Декларанту достатньо зі свого робочого комп'ютера ввести дані про найменування товару, країну його виготовлення, контрактної вартості, вартості

транспортування і інші необхідні відомості. Після цього система відповідно до діючих ставок митних платежів, курсів валют визначає загальну суму, що підлягає сплаті за ввезений товар, і заносить отримані дані в пам'ять. Далі заявник, отримавши результати розрахунків, має можливість ще раз їх перевірити, а також перевірити правильність заповненої заявки (декларації), після чого вже подає команду на виконання [66, 79].

Аналогічна система діє і в США. Необхідно відзначити, що саме американська система АКС (автоматизована комерційна система) є прототипом японської.

Митне декларування товарів у країнах ЄС може здійснюватися як шляхом використання спеціальних бланків декларацій, так і через передачу даних в електронному вигляді за спеціальною програмою NCTS (New Computerized Transit System). З 1 липня 2005 року в Європейському союзі електронне декларування є обов'язковим. При цьому передбачається завчасне надання декларації, а не безпосередньо на кордоні [93]. Таким чином, NCTS дає можливість надавати декларацію в електронному вигляді до прибуття вантажу на кордон, аналізувати ризики і прискорювати обробку документів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Ефект від електронної митниці та торгівлі [66, 80]

Компоненти системи	Економія, %
Витрати на зв'язок (кур'єр, факс)	7,5
Робочий час персоналу (підвищення продуктивності)	22,3
Скорочення помилок при здійсненні митного оформлення	6,8
Прискорення платежів (скорочення фінансових витрат)	17,9
Економії на доставці товарів (менше виправлень)	21,3
Зменшення фіксованих та адміністратора платежів (за рахунок автоматизації)	24,2

Введенню електронного декларування на території Російської Федерації передувало створення пілотного проекту. Експеримент здійснювався за стандартною технологією з обмеженою кількістю учасників ЗЕД та

номенклатури декларованих товарів на Московській південній митниці. Згідно з результатами “пілотного” проекту час митного оформлення, включаючи огляд і випуск товару, склав 53 хвилини [17, 19].

Таким чином, міжнародний досвід електронного декларування заснований на використанні єдиних інформаційних центрів. Вплив людського фактора зведено до нуля, тому що система видає не тільки рекомендації, а й контролює їх виконання. Для реалізації такого плану в Україні, головною метою якого є використання інформаційних технологій замість паперових доречними є відповідні зміни до Митного кодексу та інших нормативно-правових актів.

Залучення новітніх технологій в митну справу є пріоритетним завданням для Митної служби України з 1992 року. Так, за роки незалежності України регулюючі органи зазнали певних змін, проте суттєві зміни почалися з 2005 року. Уряд держави наголошує про нагальність розробки принципів побудови системи “Електронна митниця”. Сьогодні, частково використовується електронне декларування, проте основною потребою являється створення єдиної системи, яка забезпечувала б ефективний взаємозв’язок всіх інститутів та структур митної політики. Організація і проведення цієї роботи потребує єдиного підходу та комплексного вирішення.

Перш за все, ця система повинна стати елементом електронного уряду держави, тобто вона повинна виступати головним механізмом митно-тарифного регулювання замість додатка до митних процедур, як це було з електронним декларуванням.

Складовими елементами “Електронної митниці” повинні бути спеціалізовані підсистеми. Це, в свою чергу, полегшить функціонування єдиної структури, так як кожен підрозділ матиме свої функціональні обов’язки та сферу діяльності.

На рис. 3.1 представлені основні елементи системи “Електронна митниця”.

Рис. 3.1. Основні елементи системи “Електронна митниця” [66, 81]

Слушною є думка Г. Г. Переверзевої стосовно того, що для реалізації системи “Електронна митниця” доцільно розробити розширений детальний план переведення митної служби України на інформаційні технології, відмови від паперових технологій, введення контрольної системи, яка буде охоплювати всі сфери митної діяльності та стане базою для прийняття управлінських рішень [66, 81].

Реалізувати проект “Електронна митниця” необхідно етапами. Першим етапом впровадження цієї системи в дію є залучення нових інформаційних технологій та, відповідно, сучасної матеріальної бази, яка дозволить побудувати модернізовану багаторівневу систему з відомчою телекомунікаційною мережею, забезпеченою комплексною системою захисту інформації.

Сьогодні існує низка технологічних та технічних проблем, які є перешкодою для широкомасштабного введення процедур інформаційних технологій. Проте забезпечення необхідного фінансування є розв'язком усіх проблемних питань на шляху реалізації цього проекту.

Україна повинна тісно співпрацювати з іншими країнами, що дасть змогу залучити новітні технології на основі домовленостей. Основною метою даного етапу стане створення бази для “електронного митного середовища”, тобто включити нові електронні системи:

- системи контролю за імпортом і за експортом;
- транзитної системи;
- системи реєстрації та ідентифікації економічних операторів;
- системи уповноважених економічних операторів.

Проте цей список не повинен обмежуватися лише даними системами.

Другий етап присвячений вирішенню питань “Електронної митниці”, пов'язаних із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Потрібно створити Єдиний митний інформаційний портал та Єдину електронну точку доступу. Повна реалізація цього плану має забезпечити ефективну комунікацію між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними органами і створити умови для більш швидкого обміну інформацією між митними органами України. Також використання цих систем створить додаткові канали зв'язку з підрозділами уряду держави та іншими країнами в цілому.

Завершальним етапом в реалізації цього проекту є створення Єдиного електронного простору, який включатиме в себе всі елементи електронної митниці, що створить безпаперове середовище для митниці та міжнародної торгівлі. В рамках цієї системи будь-яка митна інформація, що стосується імпортованих товарів, має надаватися лише один раз, а товари проходитимуть митний та інші види контролю з боку правоохоронних органів, прикордонних служб, ветеринарної та екологічних інспекцій в один час та в одному місці.

Варто зазначити, що важливим кроком до широкого впровадження системи “Електронна митниця” є введення в дію нового Митного кодексу

України, в якому виділено главу, присвячену інформаційним ресурсам у державній митній справі. Дана глава об'єднує статті, які присвячені правовому регулюванню:

- застосуванню інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення (ст. 31);
- вимогам щодо відповідності національним стандартам інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення (ст. 32);
- інформаційним ресурсам митних органів (ст. 33);
- інформаційним, телекомунікаційним та інформаційно-телекомунікаційним системам і засобам їх забезпечення, що використовуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ст. 34);
- захисту електронної інформації в інформаційних системах митних органів та суб'єктів, що беруть участь в інформаційних відносинах (ст. 35).

При цьому, відповідно до ст. 33 Митного кодексу Кабінетом Міністрів України затверджено порядок інформаційного обміну між митними та іншими державними органами за допомогою електронних засобів передачі інформації постановою від 21 травня 2012 р. №463. Однак ми вважаємо, що цього недостатньо і потрібно прийняти ще низку змін у митному законодавстві, що дозволять створити повністю автоматизовану системи експорту та імпорту. Як наслідок – після реалізації цього етапу майже всі митні декларації будуть подаватися та оброблятися в електронному вигляді, а паперові декларації будуть застосовуватися як виняток. Електронне декларування включатиме:

- декларування товарів і транспортних засобів шляхом подання електронної митної декларації та інших електронних документів;
- митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів на підставі поданих електронних документів.

Зрозуміло, що всі ці нововведення потребують активного інституційного розвитку самої митної служби.

Отже, проект “Електронна митниця” – це новий підхід до регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Процедура митно-тарифного контролю буде значно простіша та прозоріша. Скорочення часу митного оформлення дозволить вивільнити робочий час посадових осіб митниці, що сприятиме більш ефективному функціонуванню митних органів.

Представлена новація забезпечує подання електронних документів з робочого місця незалежно від країни відправлення чи ввезення товару. Співпраця з іншими структурами дозволяє ефективно приймати рішення щодо визначення того чи іншого інструменту регулювання.

Таким чином, можна зробити висновок, що у зв'язку з інтенсивним розвитком міжнародних господарських зв'язків митно-тарифне регулювання ЗЕД в Україні потребує нових підходів і інструментів для прийняття ефективних управлінських рішень в сфері регулювання зовнішньоекономічними зв'язками як на світовому, так і на національному рівні. Міжнародний досвід регулювання ЗЕД свідчить, що більшість розвинених країн впроваджують новітні інформаційні технології у сферу митної політики. Тому необхідно розвивати систему “Електронна митниця”, яка є одним з пріоритетних напрямів удосконалення митно-тарифного регулювання.

Електронна митниця – це комплексна багатофункціональна система, яка поєднує інформаційно-комунікативні технології та сукупність механізмів їх застосування. Використання даної системи дозволить: зменшити час на митні процедури; перейти на безпаперове оформлення; взаємодіяти з інформаційними системами різних установ та державних організацій України; розвивати міжнародне співробітництво; зменшити тіньовий сектор у зовнішній торгівлі; збільшити митні надходження до державного бюджету України.

Висновки до розділу 3

Практичний аспект реалізації заходів митно-тарифного регулювання має багато проблем. Серед них, у першу чергу, можна назвати заплутаність і несистематизованість митного законодавства, яке містить багато колізій та багато важливих питань залишає неврегульованими.

Здійснюючи міжнародне митне співробітництво у межах Всесвітньої Митної Організації, а також Європейської Економічної Комісії ООН – міжнародних організацій, під егідою яких і відбувається розроблення та прийняття більшості міжнародних договорів з митних питань, Україна стала учасницею значної кількості міжнародних митних конвенцій. Визначивши і проголосивши пріоритетним напрямом зовнішньої політики інтеграцію до Європейського Союзу, Україна, як і інші кандидати в члени ЄС, взяла на себе зобов'язання щодо поступового приведення національного законодавства у відповідність до існуючого в Європейському Союзі. При цьому адаптація національного законодавства України до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм має здійснюватися з огляду на національні інтереси України, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства.

У зв'язку з інтенсивним розвитком міжнародних господарських зв'язків митно-тарифне регулювання ЗЕД в Україні потребує нових підходів і інструментів для прийняття ефективних управлінських рішень в сфері регулювання зовнішньоекономічними зв'язками як на світовому так і на національному рівні. Міжнародний досвід регулювання ЗЕД свідчить, що більшість розвинених країн впроваджують новітні інформаційні технології у сферу митної політики. Тому необхідно розвивати систему “Електронна митниця”, яка є одним з пріоритетних напрямів удосконалення митно-тарифного регулювання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведених досліджень зроблені наступні висновки та пропозиції:

1. Митно-тарифне регулювання є базисною категорією регулювання економічних відносин, яка має економічний характер та ринкову спрямованість. Маючи ці характеристики, досліджувана категорія відіграє важливу роль у процесах інтеграції, адже повністю відповідає вимогам міжнародних інститутів та сприяє інтеграції національної економіки до спільноти цивілізованих ринкових економік.

2. Митний тариф є головним елементом механізму митно-тарифного регулювання. Митний тариф являє собою систематизований перелік ставок і товарів, котрі оподатковуються імпортом, експортом і транзитним митом, з наведенням способу нарахування ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок, знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.

3. Основними критеріями, які дають можливість чітко класифікувати види митного тарифу, мають бути: 1) мета і функціональність застосування; 2) вплив на економіку; 3) походження; 4) напрям руху; 5) спосіб нарахування; 6) принцип обмеження; 7) механізм дії; 8) період застосування; 9) спосіб застосування митних ставок; 10) типи митних ставок.

4. За умов транзитивної економіки зовнішні джерела надходжень до бюджету країни перспективніші, ніж внутрішні. За такої ситуації роль митниці як фіскального органу посилюється, тобто домінуючою функцією стає не регулятивна чи правова, а економічна – податкова, що потребує оцінки показників функціонування системи митно-тарифного регулювання та їх впливу на подальший розвиток зовнішньоекономічних відносин. Вагомим показником є митні надходження, економічні прогнози щодо якого відіграватимуть значну роль в удосконаленні митно-тарифної системи загалом.

5. Протягом 2007-2012 рр. надходження митних платежів до Державного бюджету України значно зросли. Так, у 2012 році вони становили 140300 млн. грн., що на 86180,5 млн. грн. більше, ніж у 2007 році, тобто їх сума зросла у 1,6 рази. Питома вага мита у загальних обсягах перерахувань до бюджету протягом аналізованого періоду зменшилась з 18,3% - у 2007 році до 9,6% - у 2012 році. Тобто у 2012 році цей показник становив на 8,7% менше, ніж у з 2007 році.

6. Поряд із зростанням доходів Державного бюджету України та надходжень до бюджету мита та інших митних платежів протягом 2007-2012 років зростає частка митних платежів у доходах держави з 32,6% - у 2007 році до 40,5% - у 2012 році. Протягом аналізованого періоду щорічно сума ввізного мита значно перевищувала суму вивізного мита. Так, у 2012 році надходження вивізного мита до бюджету держави були в 33 рази меншими, ніж надходження ввізного мита. Незначну частку експортного мита можна пояснити тим, що, по-перше, держава підтримує національного товаровиробника та прагне полегшити йому доступ до світових ринків, а, по-друге, тим, що українська продукція не може реально вплинути на світову кон'юнктуру цін через свою низьку конкурентоспроможність, а тому підвищення цін призведе лише до зменшення обсягів експорту.

7. Введення в дію ставок ввізного мита, передбачених зобов'язаннями України щодо СОТ, призвело до лібералізації Митного тарифу України. На даний час у зведеному Митному тарифі України:

- кількість нульових ставок, серед пільгових ставок ввізного мита, збільшилася з 3369 до 4010 шт. (на 641 шт. більше), що становить 36,3% від загальної кількості ставок ввізного мита;

- кількість специфічних ставок ввізного мита зменшилася з 656 шт. до 163 шт. (у 4 рази менше);

- комбіновані пільгові ставки ввізного мита замінено на адвалерні ставки ввізного мита. Також у зведеному Митному тарифі України суттєво знижена кількість ставок, які мають заборонний рівень ввізного мита. Кількість

товарних підкатегорій, на які ставки ввізного мита встановлено більше ніж на 15%, зменшилася на 24 % (з 414 шт. до 314 шт.).

8. На основі аналізу товарної структури зовнішньої торгівлі України, зроблено висновок, що вступ у СОТ негативно позначився на ній. Крім того, що взагалі спостерігається значний дефіцит зовнішньоторговельного балансу, його структура також має негативні тенденції: частка експорту різного роду сировини неуклінно зростає в загальному обсязі, в той час, як частка готової продукції зменшується. Щодо структури імпорту, то в ній значних змін не спостерігається, але це означає, що насамперед нема змін на краще, які б мали спостерігатися. Інакше кажучи, дедалі більшою стає сировинна орієнтація України, що аж ніяк не є інтенсивним шляхом розвитку економіки.

9. Обґрунтовано, що шляхами удосконалення митно-тарифного регулювання в Україні можна визнати:

- уніфікацію порядку справляння мита (ввізне/вивізне мито, особливі види мита (спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне);
- посилення контролю органів державної влади над наданням митних пільг з метою уникнення безпідставного звільнення від оподаткування;
- створення чітко регламентованого механізму застосування спрощеного порядку застосування процедур митного оформлення та розширення прав митних органів під час проведення митного постаудиту;
- надання права Кабінету Міністрів України встановлювати та змінювати ставки ввізного й вивізного мита та сприяти розширенню співпраці між міністерствами й відомствами, які займаються адмініструванням податків і контролюють цей процес;
- підвищення статусу Митно-тарифної ради шляхом формування її складу Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України на пропорційній основі та одночасною заборonoю схвалення будь-яких нормативно-правових актів з питань митно-тарифного регулювання без їх попереднього схвалення Митно-тарифною радою України.

10. Обґрунтовано, що пріоритетами розвитку митно-тарифної системи України відповідно до європейських та міжнародних стандартів є:

- вдосконалення митної політики «Україна – ЄС»;
- поліпшення національної митної інфраструктури;
- модернізація пунктів перетину митного кордону;
- спільне розв'язання проблеми адаптації митного законодавства України до європейських норм і стандартів, створення для цього відповідних політичних, економічних та організаційно-правових засад;
- удосконалення організаційної структури митної системи,
- спрощення митних процедур;
- розвиток кадрового потенціалу митних органів.

11. Аргументовано, що сьогодні існуюче митно-тарифне регулювання не відповідає стандартам ГАТТ/СОТ. Перш за все, це відставання митного контролю від сучасних потреб пропускну здатності та світових стандартів контролю товарів, корупційні діяння в митних органах, що призводять до зменшення надходжень до Державного бюджету. Тому ми вважаємо, що одним із засобів вирішення перелічених проблемних питань є впровадження електронного декларування і документообігу та створення при цьому уніфікованої бази нормативних і довідкових документів, системи автоматизованого збору, збереження і обробки інформації, а також запровадження автоматизації митних процедур шляхом використання системи “Електронна митниця”. Це дозволить швидше і якісніше здійснювати ЗЕД, що, в свою чергу, збільшить кількість надходжень до Державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Трансформація митного тарифу України у контексті членства в СОТ та спричинені нею зрушення у вітчизняній зовнішньоекономічній політиці за умов глобальних кризово-рецесійних явищ / В. Г. Андрійчук, Є. В. Хрупов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2011. - №2. – С. 12-21.
2. Афонцев С. Унификация импортных пошлин: российская перспектива / С. Афонцев // Focus on Policy Program. – 2004. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eerc.ru>.
3. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : [монографія] / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.
4. Бережнюк І. Г. Митне регулювання в системі категорій “митна політка” і “митна справа” / І. Г. Бережнюк // Вісник Академії митної служби України. – № 2 (34). – 2007. – С. 3–8.
5. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2006. – 241 с.
6. Білецький А. Фіскальна ефективність митної політики: ретроспективний аналіз і тенденції в період адаптації України до СОТ / А. Білецький // Вісник АМСУ. – 2008. - №4. – С. 109-118.
7. Бліхар М. М. Основні принципи формування сучасної зовнішньоторговельної політики України / М. М. Бліхар // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – липень (№14). – С. 31–34
8. Буланий О. О. Світовий досвід сучасного митно-тарифного регулювання та застосування його в Україні / О. О. Буланий // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9. – С. 7-15.
9. Ващенко В. В. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності / В. В. Ващенко // Фінанси України. – 2000. – № 3 (51). – С. 40–47.

10. Венгель П. Актуальні питання Митного тарифу України після вступу до Світової організації торгівлі / П. Венгель // Митниця. – 2009. – №5 (54). – С. 6–8.
11. Войтов Г. Методологія дослідження та сутнісна детермінація категорії митно-тарифного регулювання / Г. Войтов // Вісник АМСУ. – 2012. - №2. – С. 52-59.
12. Габричидзе Б. Н. Российское таможенное право : учебник для вузов / Габричидзе Б. Н. – М. : НОРМА, 2001. – 448 с.
13. Гаврилець О. Захист економічних інтересів України у контексті процесів Євроінтеграції / О. Гаврилець // Економіст. – 2009. - №1. - С. 374 – 379.
14. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : [монографія] / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова. –К. : КНЕУ, 2003. – 250 с.
15. Гончаренко Н. І. Інтеграційний вектор України: гравітаційна модель зовнішньої торгівлі країн Європейського Союзу та України / Н. І. Гончаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №1. – С. 78–84.
16. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
17. Гриц Г. Электронное будущее таможенного декларирования / Г. Гриц // Таможня и ВЭД. – № 7. – 2005. – С. 18–21.
18. Доротич С. Адаптація митного законодавства України до європейських та міжнародних норм / С. Доротич // Публічне адміністрування: теорія та практика : Ел. зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1 (3). [Режим доступу] : <http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2010-01/index.html>
19. Доротич С. Дослідження виконання вимог європейських та міжнародних норм у процесі реалізації митно-тарифної політики в Україні / С. Доротич // Публічне управління: теорія та практика : Зб. наук. праць Асоціації

докторів наук з державного управління. – Х. : ХРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 2. – С. 256–261.

20. Доротич С. І. Механізми вдосконалення митного законодавства України в контексті інтеграції в європейський та міжнародний простір / С. І. Доротич // Фінансовий механізм державного управління економікою України : Зб. наук. праць / ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – Т. Х. – 288 с. (серія «Державне управління» ; вип. 128). – С. 182–190.

21. Доротич С. І. Механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог : автореф. дис. канд. наук з держ. управл. : 25.00.02 / С. І. Доротич. – К., 2010. – 17 с.

22. Доротич С. І. Особливості модернізації та оптимізації митної політики України / С. І. Доротич // Ефективність державного управління : Зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. – Вип. 16/17 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – С. 48–54.

23. Доротич С. Митна політика держави: теоретико-методологічний аналіз сучасних дослідницьких підходів / С. Доротич // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. – Вип. 3 (31). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 46–52.

24. Доротич С. Правові механізми адаптації митної системи України до вимог СОТ / С. Доротич // Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління». – Д. : АМСУ, 2009. – Вип. 1. – С. 29–36.

25. Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань / За ред. Марчіна Свенчіцкі. Колектив авторів: Ірина Кобута, Віталій Жигадло, Андрій Заїка. – Київ, 2010. – 80 с.

26. Єгоров О. Б. Митна економіка (Україна – СОТ – ЄС) : посібник / О. Б. Єгоров. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 226 с.

27. Загальнодержавна програма адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС від 18.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

28. Закон України “Про Єдиний митний тариф” від 05.02.1992 № 2097-ХІІ (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2097-12>

29. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1262-12>

30. Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22.12.1998 № 330-ХІV із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=330-14>

31. Закон України “Про Митний тариф України” від 05.04.2001 № 2371-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2371-14>

32. Закон України “Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції” від 17.07.1997 № 468/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80>

33. Закон України “Про Єдиний митний тариф України” від 05.02.1992 № 2097-ХІІ (втратив чинність). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2097-12>

34. Запорожець О. Система адміністрування митних платежів в Україні / О. Запорожець // Вісник КНТЕУ. - 2012.- № 2. – С. 104-111.

35. Злепко Н. П. Мито як фіскальний ресурс державного бюджету та інструмент фінансової політики : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.04.01 / Н. П. Злепко. – Т., 2005. – 20 с.

36. Іващук І. О. Митні ініціативи в глобальному просторі: [монографія] / Іващук І. О. – Т. : Підручники і посібники, 2007. – 304 с.

37. Карамбович І. М. Генезис категорії мита та його сутнісні характеристики / І. М. Карамбович, Л. Г. Шевченко // Економічний простір. – 2009. – №29. – С. 112 – 117.
38. Карамбович І. М. Функції мита в економічній системі / І. М. Карамбович // Вісник Академії митної служби України. – 2010. - №2. – С. 15 – 21.
39. Карамбович І. Митна політика: методологічні засади дослідження // І. Карамбович // Вісник Академії митної служби України. – 2007. - №4. – С. 15 – 20.
40. Карамбович І. М. Митна система та її роль в регулюванні зовнішньої торгівлі України : [монографія] / Карамбович І. М. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 281 с.
41. Кирпатенко В. М. Ефективна митно-тарифна політика держави як запорука зміцнення національної безпеки країни / В. М. Кирпатенко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. - №1. - С. 2 – 9.
42. Киян Ф. Актуальні питання гармонізації українського митного законодавства із законодавством ЄС / Ф. Киян // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 46 – 50.
43. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка / Ю. Г. Козак, Ю. М. Пахомов, Н. С. Логвінова. – Вид. 3-те, перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
44. Кормич Б. А. Державно-правовий механізм митної політики України / Кормич Б. А. – Одеса : Астропринт, 2000. – 180 с.
45. Крисоватий А. І. Економічний зміст і складові митної системи держави / А. І. Крисоватий, В. П. Мартинюк // Фінанси України. – 2009. - № 6. – С. 29 – 38.
46. Ліпіхіна Т. Тимчасова 13% надбавка до діючих ставок мита: порядок нарахування та справляння / Т. Ліпіхіна // Митниця. - №4(53). – 2009. - С. 3.
47. Лозінський В. І. Вдосконалення митно-тарифного регулювання шляхом впровадження інформаційних технологій / В. І. Лозінський // Сучасні проблеми та тенденції розвитку фінансово-банківського сектору економіки :

матеріали студентської наук.-практ. конференції, присвяченої Дням науки в ЧПБ ТНЕУ 11-12 квітня 2013 р. – Чортків, 2013.

48. Мартинюк В. П. Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія : монографія / В. П. Мартинюк. – Тернопіль: Астон, 2010. – 256 с.

49. Мельник Т. М. Напрями вдосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі в Україні / Т. М. Мельник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 11. – С. 110–118.

50. Мельник Т. Тарифне регулювання у контексті членства України в СОТ / Т. Мельник // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – №2. – С. 5–11.

51. Мельник Т. М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : [монографія] / Мельник Т. М. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 396 с.

52. Митне право України : навч. посіб. [Дьомін Ю. М., Дьоміна С. Ю., Железняк Н. М. та ін.] ; під ред. О. Х. Юлдашева – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 232 с.

53. Митний кодекс України від 12.12.1991 р. № 1970-XII (втратив чинність) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 16. – С. 203.

54. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-IV (втратив чинність) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 38. – С. 288.

55. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – С. 9.

56. Науменко В. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В. П. Науменко, П. В. Пашко, В. А. Руссков. – К. : Знання, 2004. – 403 с.

57. Новікова К. І. Розвиток інструментарію митно-тарифного регулювання в конкурентному середовищі / К. І. Новікова // Збірник наукових праць [“Культура народів Причорномор’я”]. – 2009. – № 171. – С. 148–152. (0,44 д.а.)

58. Новікова К. І. Перспективні напрями розвитку митно-тарифного регулювання в Україні / К. І. Новікова // Держава та регіони. – 2010. – №1. – С. 141–145.

59. Новікова К. І. Митно-тарифне регулювання як інструмент наповнення державного бюджету / К. І. Новікова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Вип. II (38) : Економічні науки. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – С. 277–284. (0,46 д.а.)

60. Новікова К. І. Перспективні напрямки розвитку митно-тарифного регулювання в Україні / К. І. Новікова // Держава і регіони. – Запоріжжя, 2010. – № 1. – С. 141–145. (0,47 д.а.)

61. Настюк В. Я. Норми митного права: теорія і практика застосування: [монографія] / В. Я. Настюк. – Х. : Факт, 2008. – 215 с.

62. Осадча Н. В. Регуляторна складова у формуванні державної митної політики / Н. В. Осадча, В. І. Ляшенко // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – № 1. – С. 5 – 11.

63. Офіційні дані ОЕСР. Статистичний портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oecd.org>.

64. Пашко П. В. Інституційний механізм реалізації митної політики / П.В. Пашко // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 153–155.

65. Пашко П. В. Митна політика та митна безпека України / П. В. Пашко, П. Я. Пісной // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 74–86.

66. Переверзева Г. Г. Удосконалення митно-тарифного регулювання в Україні шляхом впровадження системи “Електронна митниця” / Г. Г. Переверзева // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2012. – Вип. 4(75). – С. 79-82.

67. Пісьмаченко Л. Державний механізм захисту економічної безпеки у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності / Л. Пісьмаченко // Вісник НАДУ. – 2006. – № 2. – С. 106–114.

68. Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в умовах інтеграції України у світовий економічний простір:

механізми регулювання та контролю : автореф. дис. доктора наук з держ. управл. : 25.00.02 / Л. М. Пісьмаченко. – К., 2008. – 35 с.

69. Плахотна К. Є. Митно-тарифне регулювання в умовах лібералізації торгівлі / К. Є. Плахотна // Економічний часопис-XXI. – 2012. - №5-6. – С. 26-31.

70. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

71. Показники виконання Державного бюджету України за 2007 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

72. Показники виконання Державного бюджету України за 2008 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

73. Показники виконання Державного бюджету України за 2009 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

74. Показники виконання Державного бюджету України за 2010-2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

75. Показники виконання Державного бюджету України за 2012 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

76. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку інформаційного обміну між митними та іншими державними органами за допомогою електронних засобів передачі інформації” від 21 травня 2012 р. №463. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/463-2012-%D0%BF/paran14#n14>

77. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : [монографія] / Д. В. Приймаченко. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2006. – 332 с.

78. Приймаченко Д. В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави : автореф. дис. доктора юрид. наук : 12.00.07 / Д. В. Приймаченко. – Д., 2007. – 37 с.

79. Регулювання митної справи: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. А. Д. Войцещука. – Хмельницький : Інтрада, 2007. – 312 с.

80. Решетніченко А. В. Теорія управління процесами митно-тарифних відносин / А. В. Решетніченко, С. Г. Войтов // Вісник Академії ДМСУ. – 2010. – 2. – С. 34-38.

81. Сандровский К. К. Международное таможенное право / Сандровский К. К. – К. : Знання, КОО, 2001. – 461 с.

82. Серета В. І. Лібералізація державного регулювання зовнішньої торгівлі: досвід розвинених країн та країн з перехідною економікою / В. І. Серета // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – №2. – С. 32-40.

83. Таблица основних показників економічного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=78203&cat_id=78198

84. Тимчасові надбавки до ставок імпорتنих мит і додаткові збори при імпорті – економічно недоцільні заходи, які негативно впливають на міжнародний імідж України. Аналітична записка Аналітично-дорадчого центру «Блакитної стрічки». – Київ, 2010. – 5 с.

85. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. (УПС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012

86. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 р. № 615 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

87. Чудновець І. В. Економічні наслідки застосування імпортного тарифу як інструмента митного регулювання / І. В. Чудновець // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 107 – 111.

88. Чудновець І. В. Митно-тарифна політика як інструмент впливу на економіку держави / І. В. Чудновець // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. – 2007. – № 50. - С. 354 – 357.

89. Чудновець І. В. Митно-тарифне регулювання імпорту м'яса в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.03 / І. В. Чудновець. – К., 2010. – 16 с.

90. Чудновець І. В. Перспективи тарифного регулювання сільськогосподарської продукції при вступі України до СОТ / І. В. Чудновець // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 103. – С. 59–62.

91. Шахов А. В. Оптимизация тарифного регулирования таможенно-транспортной деятельности Украины / А. В. Шахов, В. М. Питерская // Таможня и ВЭД. – 2008. – № 7. – С. 183–195.

92. Шульга М. Г. Митні відносини в рамках нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності / М. Г. Шульга // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.; [відп. ред. В. Я. Тацій]. – Харків : Нац. юрид. акад. України. – 2003. – Вип. 61. – С. 167–171.

93. Электронное декларирование [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gov.cap.ru/hierarhy.asp?page=../11233/86831/>